

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

Institut mezioborových studií Brno

**Jak předcházet šikaně a týrání
ve škole a v rodině**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Vedoucí diplomové práce:
PaedDr. Libuše Mazánková, Dr.**

**Vypracovala:
Bc. Ludmila Jirků**

Brno 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Jak předcházet šikaně a týrání ve škole a v rodině“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Brno 31.3.2009

Bc. Ludmila Jirků

Poděkování

Chtěla bych touto cestou poděkovat paní PaedDr. Libuši Mazánkové, Dr. za všechno, co pro mě a mé dvě dcery po celou dobu studia na této škole dělala. Za metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé diplomové práce, za povzbuzující slova v dobách, kdy mi docházely síly a za neutuchající optimismus, který mi vždy dodávala.

Dále bych chtěla poděkovat za velmi účinnou metodickou pomoc při zpracování projektu diplomové práce panu Prof. PhDr. Blahoslavu Krausovi, CSc., za jeho úžasné přednášky, kterých jsem se vždy zúčastňovala a jehož moudrá slova využívám při výuce svých studentů na střední škole.

Také chci poděkovat všem vyučujícím Institutu mezioborových studií v Brně a jeho milým zaměstnancům za hezký přístup k nám studujícím.

Bc. Ludmila Jirků

OBSAH

Úvod	6
1. Šikana	9
1.1 Co to je šikana	9
1.2 Šikana a její historie	10
1.3 Kde se bere agrese?	11
1.4 Šikana je nemoc	11
2. Škola a šikana	13
2.1 Čím školní šikana začíná	13
2.2 Fáze šikany	13
2.3 Nový pojem - kyberšikana	14
2.4 Projevy šikanování podle typů agrese	15
2.5 Reakce učitelů na šikanování	16
2.6 Učitelé vidí, co dříve neviděli	17
2.7 Proces šikanování	18
2.8 Motiv šikanování	20
2.9 Volný čas a šikana	20
3. Rodiče a šikana	23
3.1 Absence citové výchovy	23
3.2 A co zákony?	24
3.3 Rodičovská linka	25
4. Prevence šikany	26
4.1 Odhalování šikany	26
4.2 Alternativní způsob dozoru	27
4.3 Podezřelé projevy šikanování	29
4.4 Najít odvahu	29
4.5 Když dítě ubližuje	29
4.6 Jak pomoci šikanovanému i tomu, kdo ubližuje	30
4.7 Reakce školy	30
4.8 Vyšetřování šikany školou	31

5. Následky šikany	33
5.1 Zvykové dimenze školy	33
5.2 Dítě se naučí nenávidět	33
5.3 Aby vzpomínky nebyly fantazií	34
5.4 Skuliny ve výchovném působení	35
5.5 Nácvik zvládání vzájemných konfliktů	35
6. Poučení ze šikany	37
6.1 Co poznají oběti	37
6.2 Co poznají pachatelé	38
7. Jak zmírnit traumatizující účinky	39
7.1 Řešení problému	39
7.2 Pochopení okolí v případě, že se dítě samo svěří	39
7.3 Pochopení okolí v případě, že se dítě samo nesvěří	40
7.4 Motivace obětí i pachatelů proti šikanování	41
8. Týrání	42
8.1 Týrání z hlediska trestního zákona	42
8.2 Týrané děti	43
8.3 Týrání a soudy	44
8.4 Týrající rodiče	46
8.5 Syndrom zneužívaného a týraného dítěte	47
9. Zákon o pomoci dětem a mládeži	49
9.1 Výklad nejdůležitějších zásad	49
9.2 Členění zákona	50
9.3 Co zmůžou zákony bez „Člověka“?	51
Praktická část	52
Závěr	53
Resumé	56
Anotace	58
Seznam použité literatury	59
Seznam příloh	61

Úvod

Šikana a týrání je trestný čin vysoké společenské nebezpečnosti a nemoc slabochů. Je závažnou poruchou sociálních vztahů. A tímto problémem se budu zabývat ve své diplomové práci.

„Obrázek se lépe ryje, než bije!“ Ano, to jsou slova Jana Ámose Komenského, který výchovu dětí přirovnal k tvorbě obrázku. Vím, že násilí a chtivost patří mezi nejmocnější psychologické síly a provází lidstvo odnepaměti. Ale nárůst násilí, hlavně jeho nesmyslnost a hrůznost v posledních letech, je až zarážející. Je to možná i tím, že v minulosti bylo násilí a šikana na dětech zatajováno, a proto mohla vzniknout iluze, že tento problém u nás neexistuje, zvláště, když i ve škole měly místo fyzické tresty a kruté trestání dětí rodiči bylo považováno za výchovné.

Přestože nejdůležitějším výchovným úkolem rodičů a učitelů je působit na citový, rozumový a mravní vývoj dětí a svým osobním životem, chováním, jednáním, ale také vztahem ke společnosti jim být příkladem, domnívám se, že se naopak v některých případech řídí Herbartovou metodou, *že děti je třeba zlomit, udržovat je ve strachu pohrůzkami, zákazy i tělesnými tresty.*

Každé násilí je vždy projevem patologických interpersonálních vztahů, které vyvolávají u oběti obvykle déleodobější, stupňující se psychické zatížení a snahu uniknout ze situace jakýmkoliv způsobem. Výjimkou nejsou ani pokusy o únik trvalý, jednou provždy. Příčiny existence násilí hledají odborníci v osobnosti pachatele, v osobnosti oběti a v podmínkách, ve kterých k šikanování dochází. Šikanující agresor bývá necitlivý a bezohledný vůči ostatním – obětem. Jeho svědomí není dostatečně vyvinuté, za své chování se obyčejně necítí vinen. Existuje u něho zvýšená potřeba sebezprosažení.

Tendence k agresi se často pojí s podezíravostí vůči okolí. **Sklony ubližovat druhým se obyčejně projevují v agresivitě již od útlého věku.**

(Vágnerová, 1999, s. 284)

Pro některé agresory je typické, že svou oběť hodnotí jako méněcennou bytost, pro kterou platí jiná pravidla. Projevovaná slabost a demonstrována bezbrannost zvyšuje tendenci chovat se k takovým jedincům agresivně, nebo alespoň s despektem. Z tohoto pohledu není náhoda, že se některé dítě ocitá v roli agresora a jiné v roli oběti.

Ve své diplomové práci v žádném případě nechci být za mravokárce a používat slova našich babiček : „*Jó, to za našich mladých let...*“, ale je pravda, že se děti dnes neučí ve školách etice, neučí se vážit si jeden druhého, vážit si svých učitelů a svých rodičů. Jako kdyby **Konfucius** se svou mravní dokonalostí, **Komenský** a jeho Škola hrou, **Lock** se svou prací o lidském rozumu, **Rousseau**, kde hlavním rysem jeho pedagogiky je citlivý vztah k dítěti a nebo **Pestalozzi**, jehož demokratickou teorii o výchově dítěte odsuzoval již zmiňovaný **Herbart**, neměli žádný význam. O tom svědčí i fakt, že nejen spolužáci, ale i učitelé bývají šikanováni svými žáky, a to má samozřejmě velký vliv na postoj a vztah učitele ke všem žákům a hlavně negativní vliv na přihlížející skupinu. Neboť šikana se potom nezadržitelně šíří jako nákaza a v konečné fázi zachvátí i nešikanující spolužáky, kteří násilné chování vůči oběti začnou schvalovat, ba dokonce pobízet k trýznění oběti a stávají se tak aktivními spoluúčastníky.

Posilující vliv na agresivní chování má často na svědomí **negativní zkušenost z rodiny**. Rodiče agresorů bývají tolerantnější k agresivnímu chování a sami také často používají ve výchově tělesné tresty.

Preferují násilné řešení problémů na úkor jiných způsobů vyrovnávání se s konflikty, spory a potížemi. Šikanujícím dětem se v rodině nedostává potřebného citového zázemí. Mnohdy mají i zkušenost s negativním postojem rodičů vůči vlastní osobě v podobě nezájmu nebo dokonce nenávisti.

Cílem mé diplomové práce bude najít metody, jak šikaně a týrání bránit a motivovat jak týrané, tak tyrany k odstranění tohoto problému ve školách, v rodinách a v celé naší společnosti. Jak respektovat práva dítěte a změnit sociální nezájem okolí vůči týraným a šikanovaným. Porovnat práva dětí v různých zemích a zakotvení práv dětí v různých mezinárodních smlouvách.

Cílem bude také šetření, kterým chci potvrdit nebo vyvrátit tyto mé hypotézy.

Hypotéza č. 1 – Domnívám se, že děti šikanovaných na střední škole bude více, než na škole základní.

Hypotéza č. 2 – Domnívám se, že svá práva bude znát více dětí na střední škole, než na škole základní.

Hypotéza č. 3 – Domnívám se, že týrané děti na základní škole se budou obávat toto sdělit více, než děti na škole střední.

Problém šikanování a týrání dětí nemůže být odstraněn, pokud se o něm nebude mluvit a ponechá se pouze na trestní represí, která ale již postiženým nemůže pomoci.

Ve své práci bych se proto chtěla pokusit popsat, jak šikaně a týrání předcházet nebo se bránit.

1. Šikana

1.1 Co to je šikana

Původně vojenský termín, který postupně zdomácněl a v současné době jej označujeme termínem **bullying** – šikanování žáků mezi sebou, a to nejčastěji výpraskem, nadávkami, posměchem, hrozbami, okrádáním nebo vyobcováním z kolektivu. Ale jak jsem již řekla v úvodu, ať je název pro takovéto jednání jakýkoliv, vždy jde o **projev patologických vztahů**, které vyvolávají u oběti stupňující se psychické zatížení a snahu o únik. **Být šikanován je totiž nesmírně nepříjemný zážitek** a každý, kdo tento fakt zlehčuje, nic takového nezažil. Být obětí šikanování neznamená jenom být denně urážen, snášet fyzickou bolest a neustále se třást strachy, co ve škole zase bude, ale každému, kdo takovéto jednání právě prožívá, klesne sebevědomí, ztrácí své „já“ a začne o sobě pochybovat a mít zlost na každého, že nepomůže.

Šikana ve škole je zřejmě stejně stará, jako škola sama, neboť vždy docházelo k přestupkům, že silnější ubližovali slabším. Příklad **křtících praktik** na dřívějších školách ukazuje, že školní šikana není záležitostí poslední doby, ale k projevům šikanování docházelo již v dobách dávno minulých. Pokud se týká dnes tolik diskutované šikany, docházelo k ní již před staletími na školách a internátech, kde starší a silnější žáci hrubě zacházeli s mladšími, slabšími a nezkušenými nováčky.

Pennalismus či **fagging** býval prováděn na univerzitách už od 17. století jako jakési **přijímání** do okruhu starších. Oproti dřívější době vykazuje dnešní šikanování některé znaky, které jsou alarmující. Jevy, které se neslučují se školním řádem, morálkou nebo slušností, nejsou pouze záležitostí jednoho typu škol. K projevům nekázně, přestupování norem a pravidel dochází stejně tak ve školách mateřských, základních, středních a co je zarážející i na školách završujících vzdělávací hierarchii – školách vysokých.

(Bendl, 2003, s. 16)

1.2 Šikana a její historie

K šikaně dochází snad na všech vysokých školách celého světa. Někde skrytě, aniž by se o ní hovořilo, někde se o ní „š u š k á“, někde se řeší. Snad nejvíce se dnes hovoří o brutalitě studentů na **amerických univerzitách**, kde existují **elitní studentské kluby**, kde musí nový student dokázat, že členství v tomto klubu je hoden a musí prokázat svou odolnost tím, že je vystavován fyzickému a psychickému nátlaku, ale také ponižování ze strany zasloužilých členů klubu. Násilí ale nejsou vystaveni pouze studenti. Šikanování jsou v poslední době také učitelé.

O použití střelných zbraní vůči spolužákům a učitelům na amerických univerzitách se v médiích dozvídáme velmi často.

Pro příklad :

Nedávný případ, kdy *sedmnáctiletý student zastřeli svého profesora a osm spolužáků jenom proto, že chtěl vidět jejich vystrašené tváře a „toho profesora stejně neměl rád“*.

Bizutage je zase pojem pro šikanu na **francouzských univerzitách**, kde studenti provádějí rituál **zasvěcování nováčků**. Absolventy lyceí čeká týden zatěžkávacích zkoušek. Během tohoto týdne jsou fyzicky krutě týráni a psychicky ponižováni. *Jedna, dnes již absolventka vysoké školy, vzpomíná, jak musela, pod hrozbou fyzického násilí, olizovat jazyk mrtvého prasete a podrážky starších „spolužáků“*.

Přestože byl tento barbarský rituál ve Francii dokonce zakázán zákonem, a to již v roce 1928, upraven novelou z roku 1992, na některých školách je představiteli škol stále tolerován, považován za věc tradice a zdroj zábavy.

Naproti tomu učitelé, kteří tyto praktiky odsuzují a navíc jsou málo energičtí nebo neobratní v jednání se studenty, jsou samotnými studenty znemožňováni a někteří proto učitelské povolání opouštějí.

Ve **Švédsku** na vysoké škole *trýznivým způsobem ubil spolužák spolužačku protože se s ním rozešla*.

V **Kanadě** *vyhodil spolužák spolužáka z desátého patra vysokoškolských kolejí, protože mu „přebral“ dívku*.

V **Číně** *musí mladší studenti starším nosit tašky s učením*.

Na jedné **české** vysoké škole *ubodala spolužačka spolužačku, protože s ní již nechtěla bydlet na stejném pokoji*.

1.3 Kde se bere agrese?

Při čtení těchto řádků si člověk musí položit otázku, **kde se berou v dětech podobné agrese**, které se navenek projevují nejrůznějšími násilnostmi vůči druhým. Helmut Erb vysvětluje příčiny násilí tak, že náš mozek je rozdělen do tří vrstev: koncový mozek, mezimozek a velký mozek. Tyto tři vrstvy vznikaly postupně, jelikož se musel mozek přizpůsobovat stále novým a novým životním podmínkám. Jednotlivé vrstvy se ovšem vzájemně nevystřídaly, ale fungují vedle sebe. Každá realizuje to, kvůli čemu původně vznikla. Nejmladší část našeho mozku „softwaru“ představuje velký mozek, díky němuž se v životě člověka objevilo vědomí, kritické myšlení a také řeč. Velký mozek však může být za určitých okolností vyřazen z provozu mezimozkem, což zapříčiní, že se člověk v momentě změni **ve zvíře**.

Podle Erba souvisí současná stoupající agrese s rychle se měnícími životními podmínkami, stoupající nejistotou, drsnějším hospodářským klimatem či sociálním nezájmem. Všechny tyto důvody agrese přičítá i násilnému chování gangů mladých lidí, kdy agresivita jim má zajistit především přežití v pro ně nepřátelském prostředí.

Členové těchto gangů mají rozdělené role, pevné postavení, rituály...

Nenávidí vše, co nepatří k nim a je proti nim. **Bojují proto násilím na věcech, zvířatech i lidech.**

(Erb, 2000, s. 27)

1.4 Šikana je nemoc

Šikana je nemoc toho, kdo šikanuje. **Jde o patologické chování**, poruchu vztahů. Většina projevů šikany **naplňuje skutkovou podstatu trestných činů**. Šikanování je vlastně zneužívání síly nebo pravomoci. Důležitým znakem šikany je nepoměr sil mezi agresorem a obětí. *Z malých zlobilů se stávají velcí rošťáci nebo i tyrani, kteří působí strádání ostatním kolem sebe.*

(Kolář, 1997)

Z právního hlediska a podle trestního zákona je šikana konáním, jehož účelem je způsobení škody jinému, jedná se proto o zneužití práva, které zakládá nárok na náhradu škody v občanském právu. V trestním právu jde o jednání, kterým někdo působí jinému příkoří tím, že ho nutí k osobním úsluhám, omezuje jeho práva nebo osobní svobodu.

Obětí šikany se zpravidla stávají děti, které neměly možnost naučit se obranným postojům. Plaché, úzkostné, introvertní, pasivní, tělesně slabší či jinak handicapované, všeobecně děti, které se čímkoliv odlišují od ostatních ze skupiny, ke které patří.

Ale i naopak je-li dítě aktérem šikany, může být jeho chování voláním o pomoc v těžké životní situaci nebo nevhodným způsobem sebeprosazování.

Šikana se nesmí přehlížet či zlehčovat, ale řešit!

NENECHME BEZ POVŠIMNUTÍ VOLÁNÍ DĚTÍ O POMOC!

2. Škola a šikana

2.1 Čím školní šikana začíná

Ze školní šikany se stává černá múra žáků i učitelů. Začíná to drobnými nadávkami a naschvály a končí brutálním násilím a ponižováním. Podle metodického pokynu ministerstva školství je šikana popisována tak, že za šikanování se považuje takové jednání, když jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně ubližuje druhým. *Znamená to, že ti někdo, komu se nemůžeš bránit, dělá, co ti je nepříjemné, co tě ponižuje, nebo to prostě bolí. Sirká do tebe, nadává ti, schovává ti věci.* Podle tohoto pokynu si může každá škola vytvořit vlastní program na řešení šikany.

Pedagogický pracovník, který zjistí ve škole nebo ve své třídě šikanu a nepřijme žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu. Ředitel školy může rodičům doporučit umístění problémového žáka do diagnostického ústavu nebo navrhnout orgánu sociálně právní ochrany dítěte zahájení práce s rodinou. V případě, že jednání studenta na střední nebo vysoké škole naplnilo skutkovou podstatu trestného činu, oznámí ředitel školy tuto skutečnost Policii ČR.

Podle psycholožky Kneblové totiž **běžnými tresty, jako je důtka, snížená známka z chování a další, škola problémové žáky od takového jednání neodradí.**

2.2 Fáze šikany

a) Zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet drobné legrácky a podobně. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

b) Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity, například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. **Manipulace se přitvrzuje** a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese.

c) Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, tzv. úderné jádro. A tito šířitelé „viru“ ihned začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Je o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti slabí.

d) Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. U členů „virem“ postižené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě, aktivně se zúčastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

e) Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. **Šikanování se stává skupinovým programem**. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, kteří jsou označeni jako otrokáři a otroci. Jedni mají všechna práva, ti druhí nemají práva žádná.

(Kolář, 1997)

2.3 Nový pojem - kyberšikana

Novým způsobem šikany nejen žáků, ale i učitelů je natáčení na mobilní telefony za účelem zesměšnění, útoky pomocí e-mailů, SMS zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky a podobně. Tomuto způsobu šikany říkáme kyberšikana. O tom svědčí i nedávný případ ředitele školy, kdy *žák vyprovokoval drzými poznámkami vyučujícího tak, že se neovládl a dal žákovi pohlavek, což bylo jiným žákem natočeno na mobilní telefon. Vyučujícím byl právě ředitel školy, starší pán, který musel poté svou funkci opustit. Tuto hanbu neunesl a spáchal sebevraždu.*

Bohužel, tento nový způsob šikany přináší současný způsob života, kdy si téměř nikdo z nás neumí představit život bez mobilního telefonu nebo počítače. A stále jsou pravdivá slova americké spisovatelky Ellen G. Whiteové: „**Tak jako řeka je zbarvená půdou, kterou protéká, tak jsou mladí lidé poznamenáni společnostmi, ve které se pohybují.**“

2.4 Projevy šikanování podle typů agrese

Ve specifickém programu proti šikanování a násilí ve školách a školských zařízeních uvádí Michal Kolář i rozdělení projevů šikanování podle typů agrese na:

1. **přímou a nepřímou**
2. **fyzickou a verbální**
3. **aktivní a pasivní**

Kombinací těchto tří dimenzí vznikne osm druhů šikanování. Díky této citlivé klasifikaci lze dobře postihnout odlišnosti u různých typů šikanování, například mezi dívkami a mezi chlapci, u týrání tělesně postižených dětí v běžné škole a další.

Dimenze šikanování vyjadřuje následující tabulka:

Osm druhů šikanování		Příklady projevů
Fyzické přímé	aktivní	Útočníci oběť věší, škrtní, kopou, fackují
Fyzické nepřímé	aktivní	Kápo pošle nohsledy, aby oběť zbili, nebo ničili její věci
Fyzické přímé	pasivní	Agresor nedovolí oběti, aby si sedla do lavice, fyzicky brání oběti v dosahování jejích cílů
Fyzicky nepřímé	pasivní	Agresor odmítne oběť na její požádání pustit ze třídy na záchod (odmítnutí splnění požadavků)
Verbální přímé	aktivní	Nadávání, urážení, zesměšňování
Verbální nepřímé	aktivní	Rozšiřování pomluv, patří sem ale i tzv. symbolická agrese, která může být vyjádřena v kresbách, básních a jinými projevy
Verbální přímé	pasivní	Neodpovídání na pozdrav, dotazy a podobně
Verbální nepřímé	pasivní	Spolužáci se nezastanou oběti, je-li nespravedlivě obviněna z něčeho, co udělali její trýznitelé

Mezi významné vnější znaky šikanování patří:

- **záměrnost**
- **zpravidla opakování**
- **nepoměr sil**
- **samoučelnost**
- **agrese**
- **nepříjemné prožívání u oběti**

2.5 Reakce učitelů na šikanování

V českých školách je podle statistik šikanováno asi 300 tisíc dětí. Na agresivitu i těch nejmladších dětí začínají již upozorňovat učitelé.

Šikanování se vyskytuje ve školách také proto, že **pouze upozorňují, ale nic s tím nedělají.** Mnohdy nechávají kolektiv jednat vlastně za sebe, protože šikanovaný žáček zlobí a nepátrají po tom, proč zlobí. Učitel by měl reagovat na změnu klimatu školní třídy, zvláště pak u nižších ročníků. Měl by se zajímat o to, proč dítě zlobí a proč jej kolektiv odstrkuje. V žádném případě by neměl přehlížet takové změněné chování jednotlivce i kolektivu a věřím, že v mnoha případech by mohl zabránit i tragickým následkům.

*Od soudu znám případ, kdy žák 2. třídy, jinak velmi plachý, až bojácný, bral dětem svačiny. Učitelka proto **nechávala bez povšimnutí** to, že jej děti bijí. Neptala se proč jim bere svačiny, **nevšimla si modřin, které měl.** Až u soudu s jeho otcem se zjistilo, že doma nedostával vůbec jíst, že jej jeho otec krutě týral a u soudu se ocitl proto, že jej svázaného nechal ve vaně ve studené vodě o hladu, až zemřel. Učitelka zůstala nepotrestaná, přestože **pouhým dotazem mohla tyto skutečnosti zjistit.***

Učitel by měl být první, kdo upozorní na šikanu nebo týrání dětí, neboť:

KDO SE NEPROTIVÍ ZLU, SÁM SE PROVIŇUJE!

V nedávné době probíhal ve školách projekt Minimalizace šikany. Cílem tohoto projektu bylo zmapovat výskyt šikany na různých stupních škol a naučit učitele proti ní účinně bojovat. Praktickou účinnost signalizují následující fakta:

- 85 % pedagogů dokázalo v dotazníku zaměřené na řešení šikany postupovat správným směrem
- 9 % pedagogů postupovalo bez rizika dalšího traumatizování oběti

Učitelé si po absolvování projektu přiznávali přítomnost problému ve svém okolí a ve své každodenní praxi. Projekt byl rovněž zásadní pro zvýšení motivace učitele zabývat se fenoménem šikany. **Boří se tím paradigma, že k šikaně dochází jen ve výjimečně špatně vedených zařízeních a kolektivech.**

2.6 Učitelé vidí, co dříve neviděli

Učitelé, kteří se zúčastnili projektu Minimalizace šikany se vyjádřili po vyhodnocení výsledků takto:

- Uvědomila jsem si, že problematika šikany je na každé škole.
- Teď už vím, že nejdůležitější je umět se dívat. Pozorování třídy je velmi důležité pro rozpoznání varovných signálů.
- Moje prožitá zkušenost ze seminářů je lepší než mraky teorie v knihách.
- Změnil jsem názor na malichernost slovních potyček mezi žáky.
- Vrcholným bodem semináře byly modelové situace případů šikany a jejich společný rozbor.
- Naučila jsem se nebrat celou odpovědnost na sebe. Je důležité případ šikany řešit společně s vedením školy, kolegy, odbornými poradci a kompetentními orgány.
- Uvědomil jsem si, že masa lidí je velmi snadno manipulovatelná – včetně myslících jedinců.
- Naučil jsem se, že zdánlivý klid ve skupině může znamenat, že něco není v pořádku.
- Chci více vnímat pocity žáků, které dávají najevo. Z nich lze vyčíst i to, co jsem dříve neviděl.

(Učitelský Zpravodaj, prosinec, 2008)

2.7 Proces šikanování

Vlastní proces šikanování **začíná prvotním kontaktem** a následně prvním konfliktem, při kterém aktér zjistí, že oběť reaguje tak, jak on si představoval, a to velkým strachem. Po psychickém teroru začne i fyzický a oběť přechází do defenzívy. Postupně se přidávají další agresoři. Pokud není nikdo, kdo by zakročil, **oběť se sama neubrání.**

Mnoho žáků je svědky šikanování svých spolužáků. V dětském kolektivu, kde vládne šikana, dochází k situaci, kdy se děti, které nejsou samy vystaveny šikaně, **nezastanou svého vrstevníka.**

Důvodem, proč se spolužáci nepostaví na ochranu oběti je většinou lhostejnost, netečnost, strach nebo i fakt, že šikanovaným je žák, který v kolektivu není oblíbený, je nesympatický – prostě „outsider“. **Je velmi těžké bojovat proti šikaně tam, kde je schvalována celou skupinou!**

Proto si myslím, že by se měl **změnit přístup učitelů k dětem**, měli by získávat jejich důvěru, **být opravdovými edukátory**, kteří naučí děti nejen správně používat mateřský jazyk, matematiku, dějepis, přírodovědu, ale **naučí je i lásce a porozumění**, neboť **to je to**, co v některých rodinách chybí.

Měli by včas reagovat na změnu chování dítěte, upozorňovat na děti, které jsou týrané a zanedbávané. Měli by se pokusit vychovávat i rodiče, které to třeba nikdo nenaučil nebo to z nějakého důvodu „zapomněli“.

Podle mého názoru by se měl vždy učitel zamyslet nad tím, *proč dávám dítěti opakovaně špatnou známku. Jestli to nebude třeba tím, že nejsem dobrý učitel.*

Proč dítě od něj dostane poznámku, že **ve škole** vyrušuje a dovolí tak, aby dítě bylo potrestáno až **doma** za to, že jako učitel nezvládl jeho chování. Neboť i neustálé napomínání jednoho žáka, špatné známky, poznámky se stejným obsahem, mohou být ze strany učitele psychickým šikanováním a vyvolat šikanu i u spolužáků.

Mohou i u rodičů vést k tomu, že přistoupí k nepřiměřeným trestům. Jako příklad uvádím výpis poznámek ze žákovské knížky žáka 3. třídy základní školy:

- 8.9. - *Váš syn se pere ve třídě.*
- 15.9. - *Váš syn kopl spolužáka.*
- 16.9. - *Váš syn plival dětem do obličeje.*
- 17.9. - *Váš syn opakovaně plive dětem do obličeje. Vaše návštěva ve škole je nutná.*
- 29.9. - *Váš syn kopl do spolužačky.*
- 6.10. - *Váš syn rozšlapal spolužákovi brýle.*

Takovýto druh poznámek pokračoval až do listopadu, kdy si rodiče i učitelku pozvala ředitelka školy, která zjistila, že chlapec za každou poznámku dostane doma řemenem obrovský výprask a jeho zloba a bezmocnost, kdy neví jak se bránit, komu si postěžovat, se vlastně obracela proti těm, o kterých se domníval, že jsou na vině.

Podle Komenského se člověk stává člověkem jedině výchovou a jak říká:

„Škola by měla být dílnou lidskosti, nikoliv mučírnou ducha.“

2.8 Motiv šikanování

Motivem jednání útočníka bývá většinou **nevyřešený vnitřní konflikt**, vlastní traumatizující zkušenost získaná v roli oběti šikanování, či násilného jednání, se kterou se tímto způsobem snaží vypořádat. Bezprostředním podnětem pro nastartování agresivního jednání s prvky šikany je zpravidla jednání, chování, výraz potencionální oběti, nabízející prostor pro ventilování intrapsychického konfliktu agresora.

(Spurný, 1996)

Obětí šikany se většinou stávají děti, které neměly možnost naučit se obranným postojům a zdravé asertivitě, plaché, úzkostné, introverti, tělesně slabší nebo jinak handicapované a odlišující se od skupiny, ke které patří.

Šikana sice byla vždy, například polévání sešitů inkoustem, tahání za copy, připínáčky na židli, ale v současné době jsou k sobě děti mnohem surovější. Motivem jejich jednání jsou i filmy, které sledují v kině, v televizi – u které tráví většinu svého volného času, také počítačové hry. **Brutalita, násilí, vraždy, krev** – to je obsah těchto filmů. Být takovým hrdinou před spolužáky se stane jeho touhou.

Zatouží **být středem pozornosti, mít moc nad obětí**, některé jedince **začne toto jednání i vzrušovat**.

Může svým chováním a jednáním i něco získat – peníze, svačinu, oblečení. **Motivem šikany** může být i snaha vypadat mužně, neboť **bezmocnost a slabost oběti jednání agresora stimuluje a posiluje**.

(Vágnerová, 1999, s. 283)

2.9 Volný čas a šikana

Jak jsem již řekla, **velkým motivačním činitelem násilí jsou média**, hlavně televize, která se stává velmi rychle návykovou drogou a zatemňuje samostatné myšlení nejen u dětí. Americká pediatrická společnost doporučuje rodičům, aby nenechávali své děti sledovat televizi déle než 1 – 2 hodiny denně. Již od čtrnácti měsíců **dítě prokazatelně kopíruje chování, které v televizi vidí**. Ta totiž svádí k nebezpečně mylnému dojmu, že násilí je v běžném životě každodenním jevem a že jeho páchání je čímsi obecně akceptovaným, účinným a neodolatelně vzrušujícím, okouzlujícím, působivým a hlavně netrestaným.

Přitom je známo, že k opravdovému násilí člověk sahá zpravidla až ve vrcholné stresových okamžicích. Nejvíce devastující účinky má televize právě v období puberty.

(Sekot, 2003, s. 12)

Dalším zdrojem nevyrovnanosti a agresivity je nedostatek pohybu, **špatné využití volného času**, který je opakem povinnosti, kdy si dítě může samo vybrat, jak se chce zabavit, dobrovolně se rozhodnout, jestli bude odpočívat nebo se věnovat nějaké prospěšné činnosti.

Bohužel, bez pomoci dospělých, svůj volný čas nevyužívají tak, jak by bylo pro ně prospěšné. Neboť **jen užitečně vyplněný volný čas u dětí přináší své ovoce**. Proto je důležité, aby v době, kdy jsou rodiče v zaměstnání, učitelé, škola co nejvíce pomohli při využívání volného času našich dětí.

V době, kdy neprobíhá vyučování, ale učitel se dětem věnuje při hře, se nejvíce navzájem poznají, učitel získá důvěru dětí, stane se jejich kamarádem, tím, komu se mohou i svěřit.

Je pravda, že existuje preventivní volnočasový dobrovolnický program Pět P pro děti ve věku 6 – 15 let, které jsou ohroženy sociálně patologickými jevy, který je zaměřen na volný čas těchto dětí, na děti, které nemají kamarády nebo jsou z nefungujících rodin. Pět P znamená přátelství, pomoc, péče, prevence a podpora, ale to vše nestačí, pokud řádně nefunguje hlavně rodina. Neboť podle amerického fyzika a politika Benjamina Frenklina **jen klid a soulad je největším bohatstvím rodiny**.

Dobrovolnická práce ve volném čase dětí je však neustále aktuální a může ji vykonávat každý dospělý člověk bez ohledu na věk. V souvislosti s množstvím volného času mohou těmto dětem pomáhat matky v domácnosti, nezaměstnaní, senioři i studenti v různých občanských sdruženích, charitách, diakoniích a veřejně prospěšných společnostech.

(Kraus, 2004, s. 36)

Pedagoga by žáci měli mít rádi, ne se ho bát!

I přísného Sokrata jeho žáci milovali a ani jemu se nepovedlo ze všech vychovat „vzorňáky“. Například jeden z jeho žáků – nezkrotný výtržník Alkibiadés – o svém učiteli prohlašoval: „*Není v Helladě moudřejšího člověka nad Sokrata*“.

A Sokrates zase o svém žákovi: „*V každém je něco špatného a něco dobrého*“. Alkibiadés měl totiž jednu velkou neřest, a to lásku k vínu. Tu ovšem dokázal omlouvat verši :

**„Černá země pije,
z ní zas pije strom, jenž věčně žíznivý je,
moře pije horské bystřiny,
slunce zase mořské hladiny
a je samo pito ústy měsíce.
Pročpak horšíte se velice,
když i mně se napít chce?“**

Musíte uznat, že je to omluvenka krásná.

Zvláště pak když víme, že Alkibiadés byl velkým zastáncem Sokratova učení o lásce, mravnosti a moudrosti a podle jeho vzoru odsuzoval krutou a tvrdou „s p a r t á n s k o u“ výchovu, za což byl zase odsuzován Kristiásem.

A tak jako Athéňané o něm říkali:

„*Není pro Athéňany všechno ztraceno, dokud žije Alkibiadés!*“

„NENÍ PRO NAŠE DĚTI VŠECKO ZTRACENO, DOKUD BUDOU ŽÍT

DOBŘÍ UČITELÉ!“

3. Rodiče a šikana

3.1 Absence citové výchovy

Problémy ve vztahu mezi rodiči a dětmi zvláště v období dospívání nejsou jen problémem dnešní doby, ale znaly je i generace minulé a určitě je budou řešit i ty budoucí. Podle Juliána Melosy je **dospívání jako chůze** po laně, kdy dospívající balancuje jako provazochodec na laně mezi dvěma světy. Na jedné straně svět dětství, které rychle mizí v nenávratnu, na straně druhé svět dospělosti, kde je nemilosrdně hnán do časů plných zmatků, rozporů a nejistot a přitom neví čeho by se měl přidržet, aby nespadol. A jen rozumná podpora dospělých mu pomůže vyvarovat se nepříjemných zkušeností a najít zdravý životní styl.

(Melgosa, 1999, s. 17)

Dnešní svět příliš nevyznává model neagresivního chování. Aby se člověk prosadil, potřebuje k tomu často tvrdé lokty a někdy i prostředky „unfair“.

Aby dítě přežilo ve škole, včetně škol mateřských, musí prokázat nejen určitou dávku odolnosti, ale musí také disponovat jistou mírou agresivity. Ta je sice v každém z nás do jisté míry naprogramována, tak jako každé jiné chování, ale zvyšuje se však v důsledku podmínek prostředí, stresu a hlavně v důsledku **nedostatečné citové výchovy v rodinách**.

Rodiče tráví společně se svými dětmi velmi málo času. Matky přerušují kvůli zaměstnání svou mateřskou dovolenou a děti v podstatě odmalička vychovávají cizí lidé. A proto, aby děti přežily pobyt ve škole a dokázaly se v ní a také i v pozdějším životě uplatnit, vedou je mnozí rodiče k tomu, aby byly průbojnější a tvrdší.

Někdy však tento postoj rodičů pramení i z toho, že již u staršího dítěte zažili šikanování, kdy se jim vracelo domů ze školy s bolestmi hlavy, strachem a nebo dokonce modřinami. Proto raději slyší stížnosti učitelů a čtou poznámky, že jejich dítě je rváč, který si nenechá nic líbit, než aby znovu prožívali traumata, jak je jejich synovi nebo dceři ubližováno.

Vypadá to, že dnes je agresivní, tvrdé a vysoce průbojné chování základním předpokladem k dosažení úspěchu. Kdo tvrdí, že něco podobného tu bylo i dříve, má jistě pravdu. K tomu je ovšem třeba dodat, že v minulosti zároveň existovaly také **„brzdné mechanismy“** agresivity a projevů násilného chování. Ať již šlo o respekt k náboženskému desateru, veřejnému mínění nebo mravní étos či ideály.

(Bendl, 2003, s. 59)

Chybí jak vzory neagresivního jednání, tak požadavek, aby společnost proti němu bojovala. Dokonce i **Gándího myšlenka** nenásilí dnes připadá většině lidí jako neživotná a svým způsobem i směšná.

3.2 A co zákony?

Trestní zákon myslí na postih agresivního a násilného chování.

V ustanoveních §§

- 196 - **násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci;**
- 202 - **výtržnictví;**
- 219 - **vražda;**
- 221 - **ublížení na zdraví;**
- 225 - **rvačka;** a i dalších paragrafech.

Zákony jsou ale jen na jedné misce vah, na té druhé je svět, ve kterém žijeme a přístup okolí k agresivnímu chování. Jde o to, že závaží, které je na této misce vah, je výrazně těžší a svou tíhou vynáší skromný obsah první misky do téměř „nadoblačných“ výšin.

Policejní statistiky ukazují na výrazný nárůst kriminality dětí a mládeže během posledního desetiletí. Ta se od roku 1998 do roku 2008 zvýšila téměř o 400 %.

A jsme u problému, který v poslední době zaměstnává i zákonodárce. Nejméně jednou čtvrtinou se na páchání násilných trestných činů podílejí nezletilí, kteří nejsou trestně postižitelní. A co je nejhorší, právě rodina je v některých případech ta, která své děti vysílá na loupežná přepadení a někdy i vraždy. *Svědčí o tom i nedávný případ vraždy staré paní, kterou tři nezletilí pachatelé ubodali nůžkami pro pár korun. Nejhorší na tom je, že je vyslal a k místu činu dovezl, otec jednoho z nich.*

Podle Jeana Jacquese Rousseaua by výchova měla být přirozená a svobodná, bez kruté kázně a potlačování osobnosti. Jejím jediným důležitým cílem má být láska ke svobodě a schopnost za ni bojovat. Výsledkem výchovy by měl být „**č l o v ě k!**“.

Láska k dítěti je jeden z nejsilnějších prvků jeho pedagogiky.

Lidé, buďte lidšší, je to vaší první povinností!

3.3 Rodičovská linka

Zvyšující se potřeba rodičů, kteří postrádají možnost okamžité pomoci v případě, že mají problémy se svými dětmi, vyvolala reakci zřízení Rodičovské linky. Na tuto linku se převážně obracejí rodiče nebo ostatní členové rodiny kteří:

- Mají při výchově dětí problémy se školou, učením záškoláctvím, agresivitou, lhaním, šikanou, zneužíváním návykových látek, trestnou činností dětí.
- Nacházejí se v obtížné životní situaci, jako je rozvod, úmrtí člena rodiny, útěk dítěte z domova.
- Mají děti s psychickými problémy jako je zvýšená úzkost, nespavost, problémy v kontaktu s vrstevníky.
- Mají děti, které se staly obětí šikany nebo zneužívání.

Na tuto linku se mohou obracet i občané, kteří mají podezření z týrání nebo zneužívání dětí ve svém okolí, ale i pedagogové všech stupňů škol.

Příběh z rodičovské linky:

V telefonu rodičovské linky se ozvala maminka jedenáctiletého Lukáše. Je bezradná a neví si rady. Lukáš začal odmítat chodit do školy. Jeho strach a odpor je tak velký, že občas ráno před vyučováním zvrací. Celé dny je zaražený, nemluvný a je vidět, že ho něco trápí. Pro maminku je to zoufalá situace a snaží se zjistit, co se děje. Po opakovaném naléhání Lukáš řekl, že se nebojí školy samotné, ale bojí se chodit do školy, aby ho kluci zase nezmlátili. Spolužáci ze třídy ho trápí, nadávají mu a kopou do něho. Má z nich strach. Poslední incident byl pro Lukáše nejhorší. Parta kluků ho donutila, aby si ve třídě přede všemi sundal kalhoty. Bylo to pro něj absolutní ponížení. Od odborného poradce dostala maminka radu, ať ihned vše oznámí řediteli školy, České školní inspekci a aby byl do školy pozván psycholog, který bude se všemi dětmi tento případ řešit.

Antoine De Saint - Exipéry

Člověk poznává sám sebe, když překonává překážky!

4. Prevence šikany

4.1 Odhalování šikany

Psychickým šikanováním může být i to, že s nadprůměrně vysokými dětmi jednají dospělí spíše jako s dospělými, než jako s dětmi. A přitom si vůbec neuvědomují, že po psychické stránce ještě dětmi jsou. Mezi vrstevníky zase bývají objektem šikany jedinci malé postavy a slabší tělesné konstituce.

(Vízdal, 2003, s. 23)

To by měl být také důvod, proč si takových dětí v souvislosti se šikanou, více všímat. Jak v rodině, tak ve škole. V poslední době však netečnost i nevšímavost jakoby se usídlila v každém z nás. Sousedí slyší, že vedle v bytě stále pláče dítě, že stále slyší křik, ale řeknou to policii, až když se vyšetřuje trestný čin.

Jedním z prostředků, jak odhalit šikanu, je také **učitelský dozor** o přestávkách, před vyučováním a po něm. Je třeba omezit volný pohyb žáků po škole, zamezit agresi, vulgárnostem. Vzbuzovat v dětech respekt k normám a vštěpovat jim základní pravidla společenského chování a mravů. **Svou přítomností může učitel šikanu nejen odhalit, ale také jí zabránit.**

Řada projevů šikany zůstává totiž dospělým utajena. Často se děje cestou do školy nebo ze školy, právě o přestávkách, v šatnách, na WC, prostě většinou v místech, kde jsou žáci bez dozoru. **Cím větší škola, tím větší problém šikanu uhlídat.** Největší problém je na velkých sídlištních školách, kde učitelé všechny děti neznají a ztrácejí tak přehled.

Příklad šikany z jedné takové „nepřehledné“ školy:

Rodiče jednoho z žáků sedmé třídy podali trestní oznámení na skupinu pěti chlapců z osmé třídy. Ti u výslechu doznali, že šikanovali jednoho „sedmáka“, a to proto, že podle nich byl „nějaký divný“. Protože někdy, když mu schovávali věci, fackovali ho, nadávali, tak se strašně rozčiloval a někdy si mlčky nechal vše líbit a vůbec nic neříkal. Tak se vždy před přestávkou mezi sebou vsadili, jak bude reagovat. Ten, kdo sázku vyhrál, příště mohl začínat.

V tomto případě se naštěstí šikanovaný „sedmák“ svěřil doma rodičům, a tak bylo možné celkem brzy jejich jednání odhalit a přerušit. Celá skupinka byla potrestána sníženou známkou z chování a důvod byl zapsán i do posudku pro střední školu.

Dozor ve školách mohou vykonávat i další pověřené osoby. Některé školy mají dobrovolníky mezi rodiči, někde vypomáhá školník, na některých školách mají mezi staršími žáky vytvořeny „hlídky proti šikaně“. Dokonce **Stanislav Bendl** ve své knize: „**Prevence a řešení šikany ve škole**“ píše, že jedním ze způsobů, jak zabránit šikanování, je **udělat „kozla zahradníkem“**. Pověřit šikanisty a agresory dohledem nad oběťmi.

„No, já bych asi udělala dohled ještě i nad tím kozlem!“

Tatarské přísloví praví: Jen blázen nechá psovi hlídat maso!

4.2 Alternativní způsoby dozoru

Zajímavým a asi nejúčinnějším prostředkem dozoru zaměřeným na šikanování, je kamerový systém. Kamery snímají nejen frekventovaná místa ve škole, ale různá zákoutí a všechny „místnůstky“, kde by k šikaně mohlo docházet. Je pravda, že tento způsob omezuje svobodu člověka, bere mu soukromí, ale oproti mravním a také těm psychickým škodám, které vznikají šikanováním, je tento důvod zanedbatelný.

Na některých školách byl kamerový systém původně nainstalován jako ochrana před zloději, vandaly a jinými nepovolanými návštěvníky. Časem se zjistilo, že prostřednictvím nainstalovaných kamer je možné odhalit i případy šikanování.

Že tento způsob dozoru bude v brzké době zaváděn pravděpodobně na většině škol, svědčí i nedávné rozhodnutí polské vlády, která k tomuto kroku přistoupila na základě medializovaného případu šikany na jedné základní škole.

Skupina čtrnáctiletých žáků před celou třídou vysvlékla spolužačku, položila ji nahou na lavici a několik chlapců postupně naznačovalo kopulačními pohyby její znásilnění. Jeden ze skupiny vše natáčel na kameru. Dívce se podařilo po chvíli utéct domů a následkem právě prožitých psychických útrap se oběsila.

Pedagogický dozor patří mezi povinnosti učitele vyplývající z pracovního řádu pro pedagogické pracovníky. Zaměstnavatel je totiž povinen zabezpečit při školní i mimoškolní výchově a vzdělávání dohled, tedy dozor nad žáky.

Je nutné se však vyvarovat neetických forem a způsobů dozoru jako je špehování nebo tajného dozoru prostřednictvím žáků či využívat donašečství. Kdysi tomu tak bývalo na jezuitských školách.

Ze špatných základů nemůže vzejít dobrá stavba!

4.3 Podezřelé projevy šikanování

Rodiče, kteří by své dítě měli znát ze všech nejlépe, by si jako první měli všimnout, že s dítětem **není něco v pořádku**. Že je zaražené, posmutnělé, nemluví o tom, co se děje ve škole, špatně usíná, má poruchy spánku, zdají se mu hrůzostrašné sny. Dochází k výraznému zhoršení prospěchu ve škole, je bez zájmu. Před odchodem do školy nebo po příchodu domů ho bolí hlava, břicho, vymlouvá se na nevolnosti. Dožaduje se doprovodu do školy nebo často chodí k lékaři, má neomluvené absence, nedokáže vysvětlit uspokojivě různá poranění nebo vyhrožuje dokonce sebevraždou.

Domů přichází s potrhaným a špinavým oblečením, sešity, knihami, nevychází mu kapesné, nedokáže vysvětlit různá poranění, modřiny, popáleniny. Rodiče někdy reagují opačně, než by měli. Hubují, trestají za poškozené školní pomůcky, zhoršené známky a **dítě se neodvažuje říct pravdu**.

4.4 Najít odvahu

Pokud dítě najde odvahu rodičům se svěřit, to dlouho obávané slovo se stává noční můrou celé rodiny, tvrdou realitou, se kterou je třeba se vyrovnat. Ale jak?

Prvním krokem je poskytnout dítěti **maximální citovou oporu**. Rodiče by měli dítě vyslechnout a brát všechno, co říká, vážně. Reakce rodičů je velmi důležitá! Nevhodná reakce dítě odradí od dalšího svěřování a psychický stav se rychle zhoršuje. Rodiče by měli dítě podržet, zjistit co nejvíce informací, případně kolik dětí je ještě šikanováno. Je potřeba obrátit se na třídního učitele i ředitele školy a zjistit, jak mohou pomoci a jestli je škola schopna **ochránit dítě před pomstou**. Jakou metodu nápravy škola použije a případně věc ohlásí policii.

4.5 Když dítě ubližuje

Málokterý rodič by si přál slyšet, že právě jeho dítě někomu ubližuje a právě ono je tím aktérem zla, šikany a terorizování ostatních. Ale i to se může stát a rodiče mohou takovou nemilosrdnou zprávu ze školy obdržet. Jestliže dítě je opravdu aktérem šikany, **může být také jeho chování voláním o pomoc v pro něho těžké životní situaci**.

V tomto případě je pro jeho další pozitivní psychický vývoj důležitá pomoc odborníka – dětského psychologa.

4.6 Jak pomoci šikanovanému i tomu, kdo ubližuje

- šikanu řešit okamžitě, časem se stupňuje a může přinést nevratné následky
- být svému dítěti oporou
- naslouchat jeho problémům
- získat si jeho důvěru
- hovořit s dítětem
- hovořit s učiteli
- promluvit si s lékařem
- umístit dítě do jiné školy
- oznámit policii
- poradit se s odborníky – právníkem, psychologem

4.7 Reakce školy

Školy většinou reagují trojím způsobem.

1. způsob - Škola má zájem věc vyřešit, chce pomoci, ale nemá odborné zkušenosti. Je proto nutné se neodkladně obrátit se žádostí na odborníka a všechny kroky konzultovat s rodiči.

2. způsob - Škola velmi úzce spolupracuje s odborníkem, např. psychologem nebo výchovným poradcem, který má odborný výcvik a ví o čem se jedná. Takové školy již také existují.

3. způsob - Škola rodiče nepřesvědčí, že má odborné znalosti v řešení takových případů nebo ani nemá zájem se situací zabývat, odsuzuje dítě i rodiče. V tom případě by měli rodiče požádat o pomoc inspekci, sami přizvat odborníka nebo dítě přeradit do jiné školy.

Situací, týkající se ochrany dětí ve školách, se v současnosti zabývá i ministerstvo školství. Rodiče se mohou obrátit s prosbou o pomoc také na iniciativu Občanské sdružení proti šikaně, které vzniklo z popudu rodičů dětí postižených šikanou. Při hledání pomoci totiž většinou narazili na bariéru nezájmu, nepochopení a arogance.

4.8 Vyšetřování šikany školou

Přestože, jak již bylo řečeno, je škola, její ředitel i každý pedagogický pracovník povinen okamžitě nahlásit případ šikany, stále na některých školách přetrvává, že se učitelé sami snaží tyto případy vyšetřovat a řešit.

Psycholog Michal Kolář hovoří o dvou typech strategií vyšetřování šikany:

První typ nazývá „strategií první pomoci“, to je vyšetřování vybraných žáků, zmapování symptomů vnějšího obrazu – jevové stránky.

Druhý typ je strategií pro vyšetřování pokročilých šikan a vyžaduje vysoce odborné a psychologicky „tvrďší“ postupy.

Organizovaný odpor proti rozkrytí bývá mimořádně silný. Téměř všichni nebo dokonce úplně všichni lžou a zapírají. Běžné jsou křivé výpovědi a falešní svědkové. V tomto případě je nutné tvořivě používat metody kriminalistického výslechu a speciální diagnostické metody, zaměřené na vztahy a postoje žáků a na ověřování pravdivosti výpovědí. To je také důvod, proč by školy měly tuto činnost svěřit do rukou odborníků.

Schéma strategie vyšetřování šikany:

- a) Rozhovor s informátory a oběťmi.
- b) Nalezení vhodných svědků.
- c) Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky. Nesmí být konfrontován agresor s obětí!
- d) Zajištění ochrany obětem.
- e) Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi.

U běžných šikan jsou všechny kroky strategie nezbytné, žádný z nich nelze úplně vynechat. Pořadí je stálé, kromě čtvrtého kroku zaměřeného na zajištění ochrany obětem. Ten není pevný a lze ho podle potřeby měnit.

Úkolem strategie první pomoci je zmapování symptomů vnějšího obrazu šikanování. V praxi to znamená, že musíme nalézt odpovědi na všechny otázky.

Jako příklad uvádím jeden z rozhovorů mezi obětí šikany a pedagogem:

- Pedagog: Mně se zdá, že jsi nějak smutná.*
Hana: Ale ne.
P: Vždyť jsi plakala. Napadlo mě, jestli ti někdo neublížil.
H: No, trochu holky.
P: Můžeš mi o tom říct něco víc?
H: Holky se mně smály, když jsme šly na tělocvik.
P: Zatím mlčí a čeká na konec odpovědi.
H: Smějou se mi, že mám staré tričko. Oni se mi posmívají i jindy.
P: No, já vidím, že jsi smutná. Trápí tě to?
H: Ano.
P: A ještě něco jiného ti dělají? Máš ve třídě nějakou kamarádku?
H: Mám, ale nesmí se mnou mluvit.
P: A kdo jí to zakázal?
H: Petra, ona všem rozkazuje.

Pro odhalování pravdy je dobře vedený rozhovor velmi důležitý.

Naučme dítě, že nikdy není pozdě se svěřit!

5. Následky šikany

5.1 Zvykové dimenze školy

Zvyková dimenze souvisí s mírou konzervatismu školy. Ovlivňuje přijetí nových, zejména experimentálních, metod včetně způsobů komunikace mezi subjekty a objekty.
(Bargel, Pernica, 2003, s.7)

Škola by měla být ochotna změnit své zvyky v případě řešení tak závažných situací, měla by **nekompromisně řešit projevy násilí** a vést děti k lidství, učit je vážit si ostatních, ale i sama sebe, protože tím, že se človíček nenaučí sebe sama si vážit, mít se rád, nemůže se tak projevovat ani k ostatním.

Vím, že **hlavní úlohu by měla sehrát rodina**. Ale bohužel v dnešní, velmi uspěchané době, kdy rodiče většinu času tráví v zaměstnání, a to už ani nechci mluvit o těch, kteří svůj čas věnují sobě při zábavě a děti jsou u nich na posledním místě, musí škola převzít část tohoto úkolu na sebe a vychovávat děti k lásce a rozlišovat dobré od špatného.

Bohužel není v naší moci vždy zabránit tomu, aby se dítě nesetkalo se zlem. Můžeme však ovlivnit jeho reakce a pomoci předejít neblahým následkům. Rodiče na prvním místě, ale též učitelé, mají dítě citlivě připravovat na možnost přímého kontaktu se stinnými stránkami životní reality. Dítě má právo, aby bylo dostatečně a předem poučeno, jak se má zachovat, ocitne-li se tváří v tvář ohrožení. Je třeba posilovat jeho důvěru v nejbližší, kteří mu poskytnou dostatečnou ochranu.

(Vitinová, 1995)

5.2 Dítě se naučí nenávidět

Ano, dítě se pak ve své **citové nejistotě a bezmocnosti** naučí nenávidět. Nenávist je blaženou průvodkyní beznadějně všednosti a mnohdy pomáhá bezradnému dítěti žít. Dětská nenávist však kráčí mílovými kroky směrem k dospělosti, k mnohem nebezpečnější nenávisti dospělého člověka.

(Frank, 1996, s. 31)

Může to být i tím, že nejsou schopny žádného odporu, nedovedou se prosadit nebo si vydobýt svou pozici rovnocenného partnera.

Nenávist u dětí, prodělané příkoří, netečnost dospělých, to vše může vést k velkým životním tragédiím.

Opět uvedu příklad:

U soudu se projednával případ, kdy matka svého šestiletého syna neustále psychicky týrala napomínáním, vyžadováním prací, které fyzicky nezvládal a kdy musel v její nepřítomnosti zastávat její roli a starat se o tříměsíční holčičku. Psychicky tento nápor neunesl a dítě vyhodil z okna. Vzhledem k tomu, že děti opouštěla dost často, byla odsouzena za zanedbání povinné péče a opuštění dítěte.

Zde je vidět, že i dětská duše může zkamenět a zatvrdit se.

Jako další příklad uvedu případ popsáný v knize Petra Franka „**Malí velcí tyrani**“, kde na straně 32 píše :

„ Patnáctiletý Jan zabil po banální hádce svého spolužáka nožem přímo ve škole, když se šťouchali o přestávce na WC. Po tomto hrozném činu však překvapivě neprojevoval vůbec žádné pocity viny. Pocházel totiž z rozvrácené rodiny, žil u příliš zaměstnaného otce, kterého před lety opustila manželka a odjela do zahraničí se svým milencem. Otec chodil z práce domů vždy až večer a chlapec dospíval v naprosté citové izolaci a prázdnotě.“

5.3 Aby vzpomínky nebyly jen fantazií

Rodiče by měli mít na paměti, že prvotní ochrana duševního zdraví dítěte je vždy v laskavém a moudrém pěstování jeho sebevědomí. Pomohou mu tak k tomu, aby jeho vzpomínky v dospělosti na „šťastné dětství“ nebyly jen pouhou fantazií.

Zatímco k převážné většině vykonávaných profesí potřebujeme alespoň výuční list, **k odpovědnému rodičovství není naše společnost vychovávána.**

Nejsem žádným propagátorem interrupcí za každou cenu, ale prosadit zákon o jejich zákazu, tak jak o to v současné době usiluje církev v Polsku, si myslím, že by byl velký nesmysl. Neboť tak, jak píše i doc. PhDr. Jaroslav Nevoránek, CSc. a doc. Ing. Antonín Řehoř, CSc. v Kapitolách ze sociologie rodiny na straně 30, že: „**Jen chtěné dítě je milované**“, tak i já si myslím, že ženy mají právo si samy rozhodnout, zda chtějí nebo nechtějí porodit dítě a zda jsou připraveny na to, je vychovávat. A nikdo nemá právo, ani zákonodárce, ani církev, ani nikdo jiný, jim tuto možnost „**rozhodnout se**“ vzít!

V tomto směru mají velký dluh i média, hlavně televize, kde schází pořady o preventivní péči, o výchově k rodičovství, o umění vychovávat. Neboť výchovné úskalí představuje i snaha některých rodičů stále dítě ochraňovat nebo rozmazlovat. Jde o úzkostlivou výchovu, vytvářející okolo dítěte nepřirozeně chráněné prostředí bez překážek a problémů, které přináší všední život. Hlavními důsledky uplatňování tohoto výchovného působení jsou sobectví, egocentrismus, tvrdohlavost, nesamostatnost.

(Mazánková, Nevoránek, Řehoř, 2004, s. 9)

5.4 Skuliny ve výchovném působení

Děti umějí nacházet i skuliny ve výchovném působení rodiny. Byť rodina na první pohled funguje dobře, stačí, když hlavou rodiny není muž, jak je ve většině rodin obvyklé, ale hlavou rodiny je matka. Dítě brzy zjistí, že příkazy otce lze lehce a beztrestně obcházet, neboť matka trvá pouze na těch svých a naopak otec její příkazy v její nepřítomnosti zesměšňuje a znevažuje. Dítě začne časem všemi normami v rodině opovrhovat a ke své škodě využívat. Rodiče své výchovné působení, často už velmi pozdě, poznají až při problémech ve škole, nebo dokonce na policii.

Jako příklad uvádím případ z mého okolí, kdy otec občas toleroval, že syn ráno nechtěl vstávat do školy a bez vědomí matky mu napsal omluvenku, ale když byla doma matka, vstávat musel. Ale protože nebyl z předchozího dne do školy připravený, do školy se bál, a tak šel „za školu“. Na vysvědčení je však oba překvapila snížená známka z chování za neomluvené absence.

5.5 Návik zvládání vzájemných konfliktů

Obětem a potencionálním obětem šikanování je potřeba poskytnout možnost náviku konstruktivního zvládání vzájemných konfliktů a návik potřebných sociálních dovedností. Na začátku šikanování, zejména při slovním napadání, stojí za pokus **útočnicka ignorovat**. Může se totiž stát, že když vyhlédnutá oběť nereaguje na jeho urážlivé poznámky, přestane ho to bavit. Další možností je **vzepřít se agresorovi**. Protože takové jednání většinou nečeká, od dalšího urážení již upustí.

V souvislosti se šikanou jsou velmi výstižná slova F.W.Foerster, když uvažoval o strachu lidí před výsměchem:

„Pardálové v Jižní Americe neublíží malým dětem, když před nimi neutíkají. Kdo však se obrátí a dá se na útěk, pak po něm pardál skočí. Toto můžete pozorovat také u psů. Jestliže začne dítě plakat a utíkat před ním, hned jich má za sebou celou smečku. Obrátí-li se však a dívá se jim zpříma do očí, pak všichni se tváří, jakoby to nebyli oni, očeničávají zemi a rozběhnou se. Možno jich také rozehnat kamenem, ale pak štěkají z povzdálí. Lépe je zahanbit jich naprostou nevšímavostí. Žel, že lidé nebývají v této věci o mnoho dále než zvířata, zvláště, je-li jich několik pohromadě. To je třeba provždy si zapamatovati. Kdo myslí, že od hub lidských, pomluv a úsměšků se zabezpečí svou povolností, mýlí se důkladně, upozorují-li lidé, že na ně dává a jimi se řídí, pak teprve s ním si zahrávají jako kočka s myší.“

(Foerster, s.161-162)

Aserktivní trénink může být stejně důležitý pro šikanované i pro šikanující!

6. Poučení ze šikany

6.1 Co poznají oběti

Někteří lidé zastávají názor, že je šikana nedílnou součástí růstu a dospívání a že tím dítě musí prostě projít. Důvodem takového názoru je, že dítě musí obstát v tvrdých a nelítostných podmínkách světa a zkouškách každodenního života.

Ale, naučí se dítě něco dobrého, když projde takovou zkouškou?

Jediné co jim taková zkouška „ohněm“ přinese a co poznají je, že:

- samy nemají žádnou hodnotu
- dobro a laskavost se nevyplácí
- je dovoleno vyřadit z kolektivu odlišující se jedince
- nevyplácí se s těmito problémy někomu svěřovat
- může si silnější vylepšit život na úkor slabšího
- musí zapadnout do kolektivu jakýmkoliv způsobem
- na světě jsou asi omylem
- nemají naději zvítězit
- musí žít v sebezapření
- nemají nikomu věřit
- dovoleno je lhát
- lepší je žít ve strachu, než se bránit

Proto je nutné, aby každé dítě dosáhlo alespoň minimální úrovně v síle, nebojácnosti a otužilosti!

6.2 Co poznají pachatelé

Vzhledem k tomu, že v poslední době se stává šikana čím dál tím brutálnější, dá se říct, že přináší šikanujícím určité „vzrůšo“ a stává se pro ně „adrenalinovým sportem“.

Přesto si agresori ke svým útokům většinou vybírají slabé oběti, které buď lehce přeperou nebo od nich očekávají nejmenší odpor.

V reakci na chování obětí si vytvoří názor, že:

- lepší je jednat z pozice síly
- hrubá síla je mocnější než inteligence
- agresivitu nikdo nezastaví
- na určité situace je lepší reagovat zlobou
- podněcováním druhých ke stejnému zlu si buduje autoritu
- netolerantní jednání přináší výhody
- odlišné jedince lze likvidovat
- slabším může vnucovat svou vůli
- ostatní může ovládat zastrašováním
- pohrdat slabostmi ostatních
- napadat kohokoliv, kdo je slabší

Přitom již ve středověku bývalo nejpřednějším slibem rytířů chránit slabé. Silného člověka označovali za rytíře pouze tehdy, když své větší síly užíval k tomu, aby pomáhal druhým a ochraňoval je. Říkali, že pravý muž se neměří podle počtu lidí, které zašlápl, ale které pozvedl

I staří Řekové rozeznávali národy vzdělané od divochů podle toho, jak přijímali pocestné, jak s nimi zacházeli. Jak se chovali k bezbranným a slabým.

Lidi a národy lze dobře poznat také podle toho, jak nakládají se zvířaty. Jelikož se mnohá zvířata nemohou bránit, ozvat se, postěžovat si, ukáže se, jak hluboký je u člověka soucit, či kolik je v něm zbabělosti a surovosti. Kdo je opravdu silný, stydí se ubližovat bezbranným a slabým.

Proto stále a v každé době platí:

Nad nikoho se nepovyšuj a před nikým se neponižuj!

7. Jak zmírnit traumatizující účinky

7.1 Řešení problému

Nechť dospělých řešit problémy, které šikanou a týráním dětí vznikají, plyne také z toho, že **nechtějí nikde figurovat** jako svědci, že si sami nechtějí přidělovat problémy a v neposlední řadě také proto, že se již dětských pachatelů bojí, což můžeme v poslední době pozorovat hlavně ve školách, kdy učitel, který se snaží pachateli něco vytýkat, se sám stává obětí a známe už i u nás případy, kdy byl učitel fyzicky zlikvidován. Nedávný případ, kdy byl učitel učněm ubodán.

7.2 Pochopení okolí v případě, že se dítě samo svěří

Dítě potřebuje po prožitém šikanování hlavně pochopení svého okolí – rodičů, učitelů. Po prožitém období, kdy se rodiče sebeobviňují z toho, že šikaně svého dítěte nedokázali včas zabránit, nebo ji vůbec nedopustit, je třeba začít dávat dítěti najevo, jak je dobře, že jim věří, že se **dokázalo svěřit**. Není dobré se snažit ověřovat ihned pravdivost vyprávění. Rovněž dítěti neklademe za vinu, co se stalo, naopak chválíme, že našlo odvalu vše říct. Nenutíme ho do vyprávění, ale **necháme rozhodnout**, co nám v první chvíli řekne. Dáme mu čas a nevnučujeme mu svoje pocity, snažíme se mu **vrátit sebevědomí**, mluvíme s ním i o následcích pro pachatele šikanování.

Jako příklad uvedu jeden velmi zvláštní případ oznámení šikany:

V bytě rodičů žáka 7. třídy zazvonil telefon a anonymní dětský hlas jim oznámil, že ve třídě, kam chodí i jejich syn, učitel tělocviku kluky bije pěstmi nebo švihadlem. Rodiče, když jejich syn přišel domů, se ptali, co je na tom pravdy. Ten řekl, že to pravda je, ale že je to jenom v legraci, když někdo zlobí nebo nesplní zadaný úkol. Maminka se ihned spojila s ostatními rodiči, sešli se společně i s chlapci a zjistili, že učitel je skutečně surově bije nebo je sprchuje ledovou vodou. Přitom se směje a říká, že z nich dělá „chlapy“ a že musí něco vydržet. Z počátku se tomu i chlapci vždy zasmáli, jeden před druhým se styděli říct, že je to opravdu bolelo a že sprchování ledovou vodou, na které se ostatní museli dívat a všichni se u toho smáli, jim také není příjemné. Proto se také všichni divili, že to někdo řekl. Až u výslechu na policii se zjistilo, že anonymním hlasem byl sám jejich vlastní syn, který nevěděl, jak to rodičům říct, protože se bál, aby se mu ostatní kluci nesmáli, ale bolest již nemohl snášet.

7.3 Pochopení okolí v případě, že se dítě samo nesvěří

I v případě, že šikanování zjistí rodiče nebo učitelé náhodně, nebo na něčí upozornění, je třeba k dítěti – oběti, přistupovat velmi citlivě. Nevyčítáme mu, že se nesvěřilo, ani se v první chvíli neptáme proč. Pouze je třeba mu dát najevo naši lásku, ubezpečit jej, že uděláme vše, aby se nic podobného již nemohlo opakovat, případně požádat o pomoc psychologa, který může zjistit, kde se stala chyba. Dítěti je třeba vysvětlit, že návštěva u psychologa je pro jeho dobro a v zájmu jeho ochrany.

Jako příklad uvedu krutý příběh chlapce, který se ze strachu z dalšího trestu nikomu nesvěřil.

Po rozvodu rodičů byl starší dvanáctiletý syn svěřen do výchovy otce a mladší do péče matky. Otec syna za každou horší známku než dvojku trestal výpraskem. Výkon tohoto trestu obvykle odkládal na neděli s tím, že na to bude mít čas. Chlapec byl školou hodnocen jako hodný, chytrý a snaživý žák. Měl však velkou trému, až hrůzu z každé písemky či zkoušení a dělal pak zbytečné chyby. Škola si ale jinak žádných nepřiměřených trestů nevšimla. Z obavy před trestem jednou zatajil čtyřku z hudební výchovy. Otec se o tom dozvěděl na třídní schůzce a syna surově zbil ihned po návratu domů. O víkendu, když byl chlapec u své matky, si všimla podlitin a exkoriací po celém těle a ihned šla se synem k lékaři a poté na sociální péči. Chlapec byl ihned předběžným opatřením svěřen do její výchovy a proti otci bylo zahájeno trestní stíhání. Hájil se tím, že sledoval jen dobro syna a chtěl ho řádně vychovat.

Podle znaleckého posudku z psychologie mělo jednání otce za následek těžkou neurotizaci dítěte a hlavně odkládání trestů bylo psychickým týráním s následkem poruchy osobnosti, která zřejmě potrvá až do dospělosti.

Otec byl sice odsouzen, ale pouze podmíněným trestem. Týrání dětí totiž, podle našich soudů, není nic tak hrozného.

7.4 Motivace obětí i pachatelů proti šikanování

I ke slušnému chování musí být dítě motivováno. Ve škole, kde učitel dokáže děti motivovat k učení zajímavým způsobem, určitě bude méně problémů se šikanou, než ve školách, kde se pouze „učí“.

Je známo, že dobrý učitel velmi silně ovlivní žáka – zvláště prvňáčka – na celý život.

I já jsem měla na I. stupni učitelku, kterou jsme všichni přímo milovali, neboť byla laskavá, dávala nám najevo, že nás učí ráda, učila nás i přišívát knoflíky a já si dodnes pamatuji, jak nám říkala, že knoflík musí mít krček, jinak se brzy utrhne.

A vzpomenu si na to vždy, když knoflík přišívám a bylo mi velmi líto, když jsem se na nedávném srazu „absolventů“ základní školy a jejich učitelů dozvěděla, že už mezi nás nikdy nepřijde.

Učitelé, učebnice, exkurze, nejrůznější situace mohou předložit učivo jako poutavou hádanku, popřípadě mohou v žákovi vzbudit údiv, úžas, zážitek „jak je něco takového možné“ což může opět vést k silně motivovanému učení.

(Sýkora, 2003, s. 34)

Většina z nás své děti miluje zcela podvědomě, jako konečně všichni živí tvorové vyššího řádu milují svá mláďata. Někteří milují své děti proto, že v nich vidí pokračování sebe sama, někteří považují laskavou a pozornou výchovu za smysl života.

Téměř – a kdybych toto slovo nemusela použít, byla bych velmi šťastná – **bohužel, jenom téměř** všichni, milujeme děti pro jejich bezbrannou upřímnost, se kterou vstupují do světa dospělých. Je přece, a to nejen v duchu morálního kodexu, zcela nepřípustné dětem ubližovat, psychicky nebo fyzicky je týrat .

Již Victor Hugo ve své knize „Ubožáci“ píše:

Není špatných bylin, ani špatných lidí. Pouze pěstitelé jsou špatní.

8. Týrání

8.1 Týrání z hlediska trestního zákona

Za týrání zákon považuje zlé nakládání se svěřenou osobou, vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a také určitou trvalostí. Nemusí při tom ani vzniknout následky na poškozeném zdraví.

Tento násilný trestný čin je popsán v trestním zákonu v § 215 takto :

- (1) Kdo týrá osobu, která je v jeho péči nebo výchově, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.**
- (2) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,**
 - a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 zvláště surovým způsobem nebo na více osobách, nebo**
 - b) pokračuje-li v páčání takového činu po delší dobu.**

Za zvláště surový způsob zákon považuje opakované a hrubé tlučení svěřené osoby, a to až do modřin a dalších poranění. Ve vztahu k tomuto trestnému činu musí jít vždy o úmysl.

Konec citace z trestního zákona.

S účinností od 1.1.1994 platí, v souvislosti s trestným činem týrání svěřené osoby, oznamovací povinnost, jakož i povinnost překazit jeho páčání. Ten, kdo tuto povinnost nesplní, se sám dopouští trestného činu. Oznámení je nutno učinit orgánům činným v trestním řízení. Oznamovatel je povinen pravdivě sdělit skutečnosti, které týrání dítěte nasvědčují, aniž by odpovídal za to, zda se spáchání trestného činu podaří či nepodaří prokázat.

V souvislosti se spácháním trestného činu podle § 168 – Neoznámení trestného činu - bude pachatel potrestán trestem odnětí svobody až na tři léta.

8.2 Týrané děti

Podle odborných odhadů je v České republice **týráno nejméně dvacet pět tisíc dětí**. Vzhledem k tomu, že již neexistují povinné lékařské kontroly v dětských poradnách, ani pravidelné prohlídky v předškolních a školních zařízeních, tak v naprosté většině případů **není týrání dítěte odhaleno** a trvá po celé jejich dětství. **Několik desítek dětí na následky týrání umírá**. Zdraví a život týraného dítěte tak závisí na všímavosti okolí a včasném oznámení skutečností, které týrání nasvědčují.

Na tomto místě se nemohu nezmínit o „kauze Kuřim“. O jednom z nejbrutálnějších týrání dětí v poslední době. Kdy obrázek týraného Ondry a jeho bratra Jakuba obletěl celý svět. Zde je jasně vidět, jak málo vážnosti se dává těmto případům. Jak podcenila policie vyšetřování a dodnes se neví, kdo všechno zde figuroval a proč. Všem soudným lidem zůstává rozum stát nad tím, že vlastní matka se nechala zmanipulovat k tak krutému týrání vlastních synů. A hlavně zůstává rozum stát nad tak nízkými tresty u všech zúčastněných.

Jakoby se soudci neřídili českým Trestním zákonem, ale Zákonem dvanácti desek římského práva, kdy v Tabuli IV se stanoví, že otec má právo své dítě zabít nebo jinak potrestat.

Kvůli nevěšímavosti okolí jsou děti vystaveny nejen fyzickému a psychickému týrání, ale je zanedbávána povinná péče o ně, a nebo jsou pohlavně zneužívány.

Bohužel i u tohoto trestného činu neoznámění pramení z toho, **že si lidé nechtějí působit nepříjemnosti, nechtějí vystupovat jako svědci u soudů**, a tak raději nechají dítě doslova umlátit, utýrat hladem a zemřít na následky nelidského zacházení.

Ani sociální pracovníci v mnoha případech nejednají ve prospěch dítěte. Buď se striktně drží nařízení soudu nebo se nechají ovlivnit rodiči, že věc není tak vážná, jak se na první pohled zdá.

Týrané děti nejsou zpravidla schopny na jednání svých rodičů upozornit a přivolat pomoc. Nejen pro svůj věk nebo strach z následků „žalování“ na rodiče, ale hlavně proto, že jsou již na takové zacházení zvyklé, považují je za normální, protože nic jiného nezažily. Pro laiky bývá obvykle těžké pochopit, že **týrané dítě přesto své rodiče miluje a viní samo sebe**. Pro děti je totiž velmi těžké si připustit, že rodiče je nemají rádi, že jsou jim lhostejní nebo dokonce na obtíž. Určitě mnohem snesitelnější pro ně je představa, že rodiče se tak chovají proto, že oni zlobí a nic jiného si nezaslouží.

8.3 Týrání a soudy

To, že se děti někdy samy obviňují, zmate i státní orgány a se zdůvodněním, že dítě má k rodičům vřelý citový vztah, je věc odložena. Praxe však potvrzuje, že děti jsou schopny snášet neuvěřitelně těžké útrapy, aniž by to daly nějak najevo či si dokonce na rodiče stěžovaly.

I při projednávání této trestné činnosti u soudů musí každý dojít k závěru, že vražda dítěte je vlastně polehčující okolnost! Srovnáme-li výši trestů za vraždy dospělých (kdy ve většině případů se mezi sebou vraždí příslušníci stejné sociální skupiny a v mnoha případech vrah zabije vraha, podvodníka nebo zloděje) s výší trestu za vraždu dítěte, je tento nepoměr jasně zřetelný.

Jako příklad si můžeme uvést:

Tolik medializovaný případ Čermáková, která zabila svou pětiletou dceru, její mrtvolu se snažila spálit a tvrdila, že dceru někdo unesl. Trest – 3 roky.

Již několik let projednáváný případ, kdy otec odpíral čtyřleté dceři jídlo a když z velkého hladu vypila sunar mladšímu dítěti, musela za neustálého bití vypít půl litru octové vody ochucené ještě pepřem a solí. Když začala zvracet, hodil ji do vany se studenou vodou, kde zemřela. Matka uvedla, že se bála, když zakročí, že od ní partner odejde. Vinu svádějí jeden na druhého.

Vypadá to, že někteří soudci již ve svém rozsudku počítají s takzvaným „právem zvykovým“, že odsouzení, kteří ublížili dětem, to nemají ve věznicí mezi ostatními odsouzenými lehké. Dochází i k vraždám těchto pachatelů. Proto se také ve věznicích těmto odsouzeným věnuje zvýšený dozor.

Když jsem si vyhledávala různé materiály k sepsání diplomové práce, zaměřila jsem se i na tento problém. Pročetla jsem si několik spisů odsouzených za různé vraždy a zjistila jsem, že pokud se stane, že ve věznicí vězňové mezi sebou nesnesou takovou zrůdu a zabijí ho, vždycky tento „vrah vraha dítěte“ dostane vyšší trest než dostala oběť – vrah dítěte.

I když vím, že právní zásada: **Absolvere nocentem satius est quam condemnare innocentem** - Je lépe osvobodit viníka, než odsoudit nevinného – přesto si myslím že:

Jednání některých soudců v případech trestné činnosti vůči dětem je někdy až nepochopitelné a neuvěřitelné.

Jako další příklad až arogantního chování soudu uvádím:

Biologické matce byla pro zanedbávání povinné péče odejmuta z výchovy roční dcera a byla umístěna do kojeneckého ústavu. Protože neprojevovala matka o dítě zájem, bylo rozhodnuto o adopci. Vyrůstala ve spokojené rodině, kde ji všichni milovali, protože vlastní děti mít nemohli. Když byly holčičce čtyři roky, biologická matka, která z nezjištěných pramenů zjistila, kde dítě žije, požádala o zrušení adopce a chtěla dceru zpět do výchovy. Adoptivní rodiče se v žádném případě nechtěli dítěte vzdát, a tak matka požádala soud o rozhodnutí o předběžném opatření. Soudkyně rozhodla, že do právoplatného rozhodnutí soudu bude dítě žít u své biologické matky, která ho po velmi krátké době bitím utýrala k smrti. Při projednávání stížnosti adoptivních rodičů soudkyně uvedla, že dospěla k názoru, že vlastní matka je vlastní matka.

Skutečně n e u v ě ř i t e l n é ! !

Slavné jezuitské pořekadlo vyjadřuje hluboký postřeh, že zkušenost, kterou dítě učiní do sedmi let, je nesmírně důležitá a říká:

Dejte mi dítě než je mu sedm a bude mé navždy!

8.4 Týrající rodiče

Je prokázáno, že týráním ze strany rodičů jsou nejvíce ohroženy **děti zdravotně či mentálně postižené**, děti neklidné a plačtivé. Způsob chování jejich agresivní nebo nevyzrálé rodiče nejvíc zatěžuje a rozčiluje. Pokud jsou tyto děti týrány fyzicky a následky takového jednání jsou viditelné, můžeme doufat, že se najde někdo v nejbližším okolí, kdo si toho všimne. Ale pokud je takové dítě systematicky týráno psychicky, dá se to snad poznat jenom z toho, že je ustrašené, smutné nebo naopak hodně agresivní, včetně třeba krádeží jídla. Záměrné odpírání jídla patří totiž k častým způsobům týrání. Okolí si toho může všimnout, až když je dítě pobledlé, hubené, někdy i uboze oblečené se zanedbanou hygienou. Dalšími ze způsobů psychického týrání je i deptání výhrůzkami, zavírání do tmavé místnosti, nadávky.

Je smutné, že tento způsobu týrání nepoužívají jenom rodiče, ale jako „výchovní“ prostředek i některé učitelky, hlavně v mateřských školách.

Jako příklad uvedu případ z mé vlastní rodiny, kdy můj vnuk začal mít hrůzu z mateřské školky.

Najednou každé ráno plakal, že tam nechce. Začal říkat, že ho bolí hlava nebo bříško. Nebo alespoň chtěl domů po obědě. Jednou, když jsme byli u dcery na návštěvě a s vnukem jsem si hrála, všimla jsem si, že si bezděky neustále utírá rukou nos, oči, sahá na vlasy a zdálo se mi, že má neustále „na krajíčku“. Ptala jsem se, jestli nemá ve školce nějaké problémy. S vystrašeným pohledem mi řekl, že ne. Přesto jsem řekla dceři, ať se ho zkusí sama zeptat, že jeho chování se mi nezdá.

Po chvílce spolu odešli do jiné místnosti, kde jí řekl, že když už nikdy nepůjde do školky, tak že jí řekne, proč tam nechce chodit. A tak jsme se dozvěděli, že když ve školce pláče, že se mu stýská, tak ho ta nová paní učitelka zavře buď na záchod nebo do koupelny a nebo do prázdné třídy. A že mu vždycky řekne, jestli to někomu poví, že to bude ještě horší. Druhý den ráno dcera, už sama, šla do školky a stěžovala si paní ředitelce. Nová paní učitelka své jednání zdůvodnila tím, že vnuk svým pláčem rušil ostatní děti při hře. Do této školky už skutečně nikdy nemusel, tak jak mu maminka slíbila.

Počátky utváření sebevědomí tkví v raném dětství a zejména v hodnocení, kterého se dítěti dostává od osob, které jsou pro něj důležité. Sebevědomí je také produktem sociálního učení.

(Vízdal, 2005, s. 14)

Rodiče, kteří týrají své děti, je možno rozdělit zhruba do dvou skupin:

V první skupině jsou psychopatické osobnosti asociálního charakteru, často s kriminální minulostí nebo závislostí na alkoholu, drogách či výherních automatech. Mají rysy agresivity a nezdrženlivosti, s nedostatečně rozvinutými vyššími city. V těchto rodinách dochází nejčastěji ke smrtelným následkům a týrané dítě je zde přímo ohroženo na životě a zdraví. Náprava je obvykle nemožná. Jedinou záchranou je včasné odebrání dítěte a zajištění náhradní rodinné péče.

Ve druhé skupině bývají rodiče navenek spořádaní, avšak osobnostně nevyzrálí, stresovaní, bez dostatečné empatie, kteří nepřiměřeným trestáním řeší zpravidla výchovné či výukové problémy. S těmito rodinami, pokud je vytvořen vztah k dítěti, je možno pracovat v psychologických poradnách a pod hrozbou trestního stíhání je přimět ke změně výchovných postojů.

Praxe potvrzuje, že rodiče týraných dětí byli sami často týráni svými rodiči. Jde o patologický model rodičovského chování, který se přenáší z generace na generaci.

8.5 Syndrom zneužívaného a týraného dítěte

Syndrom zneužívaného a týraného dítěte je v odborné literatuře uváděn pod zkratkou CAN na základě doporučení zdravotnické komise Rady Evropy z roku 1992. Definice pro **Childs Abuse and Neglect - CAN** - je velmi široká a zahrnuje v sobě jakékoliv vědomé či nevědomé aktivity, kterých se dospělí dopouštějí na dětech a následkem kterých dochází k poškození zdraví a zdravého vývoje dítěte. Podle této definice je tělesným týráním fyzické ublížení dítěti, jeho utrpení, včetně úmyslného udušení nebo otrávení a nebo, že takovému jednání nebylo zabráněno.

(Vaničková, 1995, s. 80)

U syndromu zneužívaného dítěte jde o syndrom se značně různorodými jevy, jak co do příčin, mechanismů, tak co do charakteru závažnosti i dopadu na život dítěte a jeho nejbližšího i nejbližšího prostředí.

(Dunovský, 1995, s. 245)

U dětí tělesně týraných, pokud nedojde k úmrtí, zůstávají ve vysokém procentu trvalé následky tělesného poškození. Tyto následky jsou vždy spojeny s poškozením ve sféře psychického zdraví. Z řady vyspělých států je známo, že počet fyzicky týraných je tak velký, že vyžaduje stálou pozornost lékařů, psychologů, sociálních pracovníků a kriminalistů. Cílená pozornost všech těchto odborníků je schopna odhalit mnoho případů týrání dítěte, které by jinak zůstaly přehlédnuty.

Ve své knize „Dar řeči“ píše John Brierly, jak psychické týrání v dětství doživotně poznamenalo jeho pacientku:

Jana byla odmalička svými krutými rodiči izolována v malém uzavřeném pokoji. Pokud vydala nějaký zvuk, byla bita. Její otec, ani matka na ni nikdy nepromluvili matka s ní trávila čas pouze při jídle. Když v jejích třinácti letech matka zemřela, otec ji dal do ústavu pro mentálně postižené. Tam lékař zjistil, že se jako mentálně postižená vůbec nenarodila, ale protože nedostávala žádné řečové podněty, byl utlumen vývoj její levé mozkové hemisféry. Všechny podněty přicházeli do jejího mozku pouze zrakem. Mohla si prohlížet časopisy, které dostávala na hraní. Nyní, jako již mladá žena, je sice Jana opožděná, její řeč je bezbarvá a chudá, ale mnohem víc rozumí než umí říct.

Janin smutný příběh potvrzuje tři důležité body:

První bod

- **Že** normální dítě se učí a jeho mozek sílí obvyklými dětskými zážitky. Povídáním, hrou, projevy lásky. Stejně jako sval, který se rozvíjí cvikem. Janě byly tyto každodenní zkušenosti odepřeny.

Druhý bod

- **Její** život také potvrzuje obecný názor, že po pubertě je obtížné osvojit si normální řeč.

Třetí bod

- **Potvrzuje** závěr jeho knihy, že velké množství zakoušených nedostatků, je škodlivé.

9. Zákon o pomoci dětem a mládeži

9.1 Výklad nejdůležitějších zásad

V zákoně o pomoci dětem a mládeži je určeno, že každý mladý člověk má právo na pomoc týkající se rozvoje a výchovy směřující k osobnosti s vlastní odpovědností schopnou se zařadit do společnosti. Tento zákon má jednoznačně preventivní charakter a ustupují zde zásahy do rodin. S jeho pomocí má být posílena autonomie dětí, mladistvých a rodin. Ukázal, jak silné je dnes propojení mezi výchovnou a sociální sférou a zahrnuje i nehmotnou pomoc sociálních služeb.

(Hopf, 2001, s. 46-47)

Většina lidí si představuje klasickou rodinu a také po ní touží. Různé podoby rodiny budou stále více přijímány jako normální, legitimní a přestanou být chápány jako odchylky nebo deviace. Onen základní typ stále převládá a představuje ideál, ke kterému se upíráme. Realita je ovšem čím dál pestřejší, což také velmi komplikuje uvažování o rodině a ztěžuje práci zákonodárcům, kteří mají koncipovat nové zákony.

(Nevoránek, Řehoř, 2004, s. 26)

9.2 Členění zákona o pomoci dětem a mládeži

I. Všeobecné předpisy

II. Činnost instituce pomoci mládeži

1. Práce s mládeží, sociální práce s mládeží, ochranná výchova dětí a mládeže
2. Podpora výchovy v rodině
3. Pomoc dětem v denních zařízeních a každodenní péče
4. Podpora při výchově

III. Další úkoly péče o mládež

1. Předběžná opatření na ochranu dětí a mladistvých
2. Ochrana dětí a mladistvých prostřednictvím rodinné péče a dětských zařízení
3. Spolupráce při soudním řízení
4. Pěstounství a dohled nad dětmi a mladistvými
5. Osvědčení a ověření

IV. Ochrana osobních dat

V. Subjekty pomoci mládeži, spolupráce

1. Subjekty veřejné pomoci
2. Spolupráce s nezávislými organizacemi na pomoc mládeži, čestná činnost v organizacích
3. Celková odpovědnost, plánování pomoci mládeži

VI. Centrální úkoly

VII. Rozdělení kompetencí

VIII. Získávání prostředků na výdaje, náhrada výdajů

IX. Statistika péče o děti a mládež

X. Předpisy pro trestní a peněžité pokuty

(Hopf, 2001, s. 47)

9.3 Co zmůžou zákony bez „Č l o v ě k a“

Můž e být napsáno a schváleno tisíc zákonů na ochranu dětí, pokud nebudou lidé, kteří budou ochotni je dodržovat a pokud nebudou soudy, které budou spravedlivě jejich porušování trestat, budou na světě děti šikanované, týrané, nikým nemilované a zanedbávané.

(Nevoránek, Řehoř, 2004. s. 30)

Čínské přísloví praví:

**Plánuješ – li na rok, zasej rýži,
plánuješ – li na deset let, zasad' strom,
plánuješ – li na sto let, vychovávej děti.**

Praktická část šetření

V průběhu letošního školního roku, tj. roku 2008/2009 v měsících září, říjen listopad, prosinec a leden, jsem dělala průzkum na různých školách a zjišťovala, kde se děti nejvíce setkaly se šikanou nebo týráním a jak děti znají svá práva. Toto šetření jsem prováděla jako součást mé diplomové práce.

Průzkum jsem prováděla dvojím způsobem, jednak dotazníkovou metodou a jednak pouhým dotázaním se žáků. Celý svůj průzkum jsem prováděla ve spolupráci s třídními učiteli nebo s vedením školy. Pro lepší vyhodnocení jsem zvolila jednodušší a pro děti i srozumitelnější formu dotazníku tak, aby na otázky byli schopni dobře odpovědět žáci a studenti různého věku, na opravdu různých druzích škol, a to na:

- a) školách základních + speciálních
- b) školách středních + středních odborných učilištích
- c) školách vysokých

S průzkumem mi pomáhali moji studenti z **Integrované střední školy ve Slaném**, kteří doručovali dotazníky do různých druhů škol Středočeského kraje a hl. m. Prahy.

Aby mé šetření bylo co možná nejpravděpodobnější, byl vzorek vybraných studentů a žáků náhodný, ale uspořádan tak, aby v každé škole odpovídali studenti a žáci každého ročníku. Do každé školy bylo doručeno 60 dotazníků a vybráno bylo 20 různých škol.

Děti odpovídaly v dotazníku písemně na otázky, které jsou součástí přílohy č. 1.

Pouhým dotázaním před různými typy škol jsem zjišťovala, kolik dětí je fyzicky trestáno za špatnou známku nebo poznámku a kolik dětí se bojí s poznámkou nebo špatnou známku jít domů.

Vyhodnocení tohoto šetření je součástí přílohy č. 3.

Další způsob šetření formou hry jsem použila u dětí na prvním stupni základní školy, kde jsem zjišťovala, jak by reagovaly, kdyby je někdo šikanoval – nadával jim nebo je bil. Toto vyhodnocení je součástí přílohy č. 5.

Z Á V Ě R

Poslední dobou se stále více setkáváme v tisku, rozhlase a v televizi s různými druhy násilí páchaného na dětech. Je pravdou, že nejen na dětech, ale i různého domácího násilí, kdy děti jsou nuceny přihlížet, je všude plno. Ale i to vlastně nejvíce zasahuje zase ty děti. Neboť i psychické týrání je hrůzné. Co je ale opravdu zážející, že mnohdy okolí ví, ale nepoví. Ze strachu? Z lhostejnosti? Proč? Proč mohou lidé reagovat peticemi, telefonáty na nedávno v televizi odvysílaný příběh psa Aury, která byla, byť v čistotě, ale celý den zavřená v kleci, bez možnosti běhat po bytě. Proč instituce, včetně policie, okamžitě zasahovaly a docílily toho, že pes byl dán k jiným chovatelům, a to během několika málo dnů. Jak je možné, že takto nikdo nereaguje na psychické a fyzické týrání dětí, jak je možné, že dokonce za dohledu sociálních pracovníků jsou děti násilím odebírány někomu, kdo je miluje a vychovává a předávány do péče těm, kteří byli určeni soudem, nebo do dětských domovů, protože soud tak rozhodl, aniž by se přesvědčil, jak dítě žije a co chce. Jak je možné, že v naší republice je na 40 tisíc týraných dětí a desítky jich ročně na následky takového zacházení umírají.

Ve svém šetření jsem se zaměřila na porovnávání šikany a týrání na různých školách a na děti, které mají strach se někomu svěřit, že jsou šikanované.

Potvrdila se moje hypotéza, že na středních školách je více šikany než na školách základních. Do toho jsem započítala i nový způsob šikany, který má název příznačný dnešní době - kyberšikana.

Potvrdila se i druhá hypotéza, že na středních školách znají studenti lépe svá práva než žáci na základní škole.

Nepotvrdila se však hypotéza číslo tři. Ani na střední škole se děti nesvěřují, že jsou týrány nebo šikanovány, ale s tím rozdílem, že na základní škole je to ze strachu a na střední škole ze studu.

Téměř nikomu se se svým problémem šikany nebo týrání nesvěřují vysokoškoláci.

S potvrzením této hypotézy mi pomohli hlavně třídní učitelé, ke kterým měly děti důvěru a dotazníky byly anonymní. V anonymitě zůstávají i školy. A to proto, že to bylo podmínkou spolupráce na tomto ožehavém tématu.

V úplném závěru bych se chtěla zeptat: Kde jsou všichni ti, kteří chtějí prosadit zákon o zákazu interrupcí a přitom neumí zajistit spokojené dětství těm, již narozeným? Proč učitelé neumí naučit děti lásce k lidem, aby mohly lásku předávat dál svým dětem a ty zase svým.

Mnoho let jsem vedla dětský oddíl při základní škole. Vždy jsem se snažila vést děti tak, aby měly na toto období hezké vzpomínky, aby se něco naučily a když jsem měla sebemenší podezření, že je dětem nějak ubližováno, tak jsem si to nenechala pro sebe.

Nyní učím na střední škole český jazyk, občanskou výchovu a estetiku. I tady jsem již z dotazníků zjistila, že zde studují děti kdysi šikanované i v dětství týrané. Proto je učím, že není možné chyby svých rodičů opakovat na svých dětech, ale naopak se z těchto chyb poučit a vynahradit si svou láskou k nim to, čeho se jim v dětství nedostávalo. Učím je skromnosti a také jim říkám, ať se nikdy nad nikoho nepovyšují, neboť jak praví latinské přísloví: **Nejvýš od země roste jen plevel!**

Jsem ráda, že jsem mohla studovat na této škole, kde jsem se za celou dobu studia nesetkala se zlem, nenávistí nebo dokonce šikanou a že jsem měla příležitost, jak ve svých seminárních pracích, tak nyní, v této diplomové práci, upozornit na krutost některých dospělých vůči dětem, protože příběhy, které jsem slyšela u soudů, jsou jako ze středověku a ne z 21. století.

Hlavním cílem mé práce bylo, jak se násilí bránit.

Tak snad ubližovaní najdou návod a ubližující si alespoň své chování uvědomí.

EST SERMO TANTO MELIOR, QANTO BREVIOR

Jako reakci na agresi a zlo vysílané v našich médiích sepsali čeští spisovatelé a umělci petici, kterou zaslali poslancům parlamentu:

Petice:

České dítě této doby vidí v televizi víc stříkající krve než voják v první linii, víc rafinovaných způsobů mučení než zkušený gangster. Lidé, kteří mu zemřeli před očima, by naplnili obrovský masový hrob. Masmédia mu běžně nabízejí pohled na drcené kosti a vyhřezlé vnitřnosti. Ukazují mu bolest bez soucitu a smrt bez lítosti. Požadujeme zákaz prodeje a půjčování jakéhokoliv nosiče dětem, který by mohl ohrozit jejich zdravý vývoj a aby bylo regulováno veřejné předvádění brutality.

RESUMÉ

Úvod mé práce je zaměřen na nárůst násilí a agresivity v současné společnosti, na jeho nesmyslnost a rovněž se zde zabývám jeho vývojem. Je zde vyjádřen názor pedagogů a filosofů na důvod jeho existence.

V **první kapitole** se zabývám **šikanou**, její historií, její existencí na všech stupních škol, to je na školách mateřských, základních, středních i vysokých. O šikaně na vysokých školách v zahraničí a o tom, co prožívá šikanovaný s následnou ztrátou svého „já“.

Jsou zde zmíněny souvislosti s měnícími se životními podmínkami, stoupající nejistotou, drsnějším hospodářským klimatem v sociálním nezájmu.

Ve **druhé kapitole** „**Škola a šikana**“ se pojednává o šikaně ve školách, zejména základních a ve školských zařízeních. Také o povinnosti učitelů reagovat již na náznaky šikany a týrání dětí. Jsou zde popsány jednotlivé fáze šikany, právě od náznaků, přes její proces, motivaci a příčiny. Jako jeden z hlavních důvodů šikany zde vidím nevhodné využívání volného času dětí, ale i dospělých.

Třetí kapitola má název: „**Rodiče a šikana**“. Důvodem agresivního chování je často nedostatečná citová výchova v rodinách. Rodiče se dětem málo věnují, vedou děti ke tvrdšímu stylu života – „tvrdé lokty“, průbojnost, aby se dokázaly uplatnit v dospělosti. Srovnávám zde agresivitu dnešní doby s agresivitou dob minulých. Popisují brzdící mechanismy, jako bylo náboženství, vliv veřejného mínění nebo mravní étos.

Čtvrtá kapitola „**Prevence šikany**“ je velmi důležitá kapitola. Hlavně zde popisují způsoby jejího odhalování, řešení a odstraňování šikany. Důležitým bodem této kapitoly je dozor nad dětmi. Zde se zabývám alternativními formami dozoru, přes osobní dohled, dohled pověřenými dětmi ve „hlídkách proti šikaně“, až po různé kamerové systémy.

Projevy šikany, jak najít odvahu se někomu svěřit a způsoby jejího vyšetřování ve školách, jsou další částí této kapitoly.

V **páté kapitole**, která je o **následcích šikany**, jsou popsány zvykové dimenze školy, komunikace mezi subjekty, nekompromisní řešení projevů násilí. Popisují zde důležitost úlohy rodiny a že následkem šikany a krutého násilí může být dětská nenávisť, která může přetrvávat až do dospělosti. Co udělat pro to, aby děti měly na dětství hezké vzpomínky a jak je důležité je vychovávat i k odpovědnému rodičovství. V této kapitole je také zachyceno, jak si dítě dokáže najít každou skulinku v nedůsledné výchově. Také zde najdeme důležitost asertivního tréninku jak pro šikanované, tak pro šikanující.

Šestá kapitola obsahuje **poučení**. Poučení ze šikany pro oběti i pro agresory. V několika bodech je zde popsáno, co to komu přinese a co si z této zkušenosti odnese.

Název sedmé kapitoly je „Jak zmírnit traumatizující účinky“. Řešení tohoto problému, nechť dospělých reagovat a upozorňovat na takové jednání, aby nemuseli figurovat jako svědci u soudů. Dále zde popisují, jak je důležité, aby okolí takové dítě pochopilo v případě, že se svěří, ale i v případě, že se nikomu nesvěří. Jak motivovat pachatele i oběti proti šikanování.

„Týrané a zneužívané děti“ to je obsahem **osmé kapitoly**. Jde o závažný problém, o kterém se do nedávné doby nemluvalo „nahlas“. V kapitole rozebírám pachatele, oběti i formy týrání, přístup rodičů a soudů. Je zde citována část trestního zákona, hlavně § 215, týrání svěřené osoby. Popisují zde příběhy ze „života“. V další části této kapitoly je popsán syndrom CAN, syndrom týraného a zneužívaného dítěte.

Obsahem **deváté kapitoly** a zároveň kapitoly poslední je výklad nejdůležitějších zásad zákona o pomoci dětem a mládeži, jeho členění a zhodnocení.

V závěru jsem se zamýšlela nad krutostmi, kterých jsou dospělí vůči dětem schopni. Nad vlivem zla z médií na děti a de facto i na dospělé. **Popsala** jsem zde způsob mého šetření a průzkumu, **vyhodnotila** jsem zde svá zjištění, která jsem prováděla na různých typech škol, popsala **hypotézy**, které se částečně potvrdily. Zhodnotila jsem zde cíl své diplomové práce s nadějí, že si ji přečte někdo, komu bude návodem, jak se zlu a násilí bránit a těm, co zlo páchají, jak změnit své chování.

Neboť, jak praví Seneca:

Imperare sibi maximum imperium est!

Největší mocí je moc nad sebou samým!

ANOTACE

Ve své diplomové práci bych chtěla upozornit na stále vzrůstající agresi a netečnost vůči ní v naší společnosti. Najít odpověď na otázku, jak se chovat, aby to bylo dobře. Jak to udělat, abychom veškeré lidské chování mohli posuzovat pouze z pozice dobra, aby zlo bylo vytlačeno na okraj lidské společnosti a abychom o mravní kvalitě svých činů rozhodovali na základě úvahy o tom, co je lidské.

Epikuros nalézá dobro v nepřítomnosti zla.

Kde není strast, panuje slast!

Klíčová slova:

Agresivita, láska, motivace, motivační metody, násilí, oběť, objekt, odměny, pachatel, pochopení, práva dítěte, rodičovství, soudy, šikana, šikanování, škola, tresty, týrání, učitel, výchova, zákony.

ANNOTATION

In my diploma thesis, I would like to point out an increasing and apathy toward our society. To find an answer to how to behave correctly. How to make it, all human behaviour could be judged from the side of good, in order to push the evil to the edge of human society, in order to speak about ethical quality of our acts, based on the judgement what is human.

Epikuros find a good in the absence of evil.

If there is no trouble, there is a delight!

Keywords:

Chikane, vexation, tyranny, violence, motivation, methods, tracher, education, parenship, awards, punishment, victim, offender, children rights, courts, laws, school, aggression, love, understanding, motivation

Seznam použité literatury a pramenů

1. BARGEL, Miroslav, PERNICA, Radomír. Didaktická technologie. Brno: IMS, 2003
2. BENDL, Stanislav. Prevence a řešení šikany ve škole. 1. vyd. Praha: nakladatelství ISV, 2003, 197 s. ISBN 80-86642-08-9
3. BLÁHA, Arnošt. Sociologie dětství. 4. vyd. Brno: Komenium, 1948, 237 s.
4. BRIERLY, John. Dar řeči. Praha: Portál, 1996.
5. DISMAN, Miroslav. Jak se vyrábí sociologická znalost. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993. 374 s.
6. DUNOVSKÝ, Jiří, DYTRYCH, Zdeněk, MATĚJČEK, Zdeněk a kol. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1995, 245 s. ISBN 80-7169-192-5
7. ELLIOTOVÁ, Michelle. Jak ochránit své dítě. 1. vyd. Praha: Portál, 1995, 173 s. ISBN 80-7178-034-0
8. ERB, Helmut. Násilí ve škole a jak mu čelit. Praha: Amulet, 2000
9. FOERSTER, France. Sebevýchova mládeže. Nákladem překladatele E.Fialy, s.a.
10. FRANK, Petr. Malí velcí tyrani. Liberec: Dialog, 1996
11. GOLDMANOVÁ, Jane. Jak si nenechat ublížit. Praha: Portál, 1995, ISBN 80-7178-090-1
12. GOLOBOVÁ, Milada. Děti na zabití. 1. vyd. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Sdružení MAC, 1997, 159 s. ISBN 80-7255-044-6
13. HOPF, Arnulf. Sociální pedagogika pro učitele. Praha: Univerzita Karlova - Pedagogická fakulta, 2001
14. KOLÁŘ, Michal. Skrytý svět šikanování ve školách. 1. vyd. Praha: Portál, 1997, 127 s.
15. KOUKOLÍK, František. Psychické trauma šikana. In: Prevence šikanování ve školách. Praha: IPPP ČR, 1998
16. KRAUS, Blahoslav. Sociální pedagogika. Brno: IMS, 2004

17. MAZÁNKOVÁ, Libuše, NEVORÁNEK, Jaroslav, ŘEHOŘ, Antonín. Sociologie rodiny II. – vybrané kapitoly. Brno: IMS, 2004
18. MELGOSA, Julián. Žít naplno. Praha: Advent - Orion, 1999, ISBN 80-7172-601-X
19. NEVORÁNEK, Jaroslav, ŘEHOŘ, Antonín. Kapitoly ze sociologie rodiny. Brno: IMS, 2004
20. OLEJNÍČEK, Antonín. Výcvik asertivního jednání. Brno: IMS, 2003
21. OURODA, Karel. Základy pedagogiky. Brno: IMS, 2003
22. RADVAN, Eduard. Úvod do filosofie. Brno: IMS, 2004
23. ŘÍČAN, Pavel, PITHARTOVÁ, Drahomíra. Agresivita a šikana mezi dětmi. Praha: Portál, 1995
24. SEKOT, Aleš. Sociologické texty ke studiu sociální pedagogiky. Brno: IMS, 2003
25. SPURNÝ, Joža. Psychologie násilí. Praha: Eurounion, 1996
26. SÝKORA, František. Pedagogická psychologie v učitelské praxi. Brno: IMS, 2003
27. ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk. Hry pro zvládnání agresivity a neklidu. Praha: Portál, 2004, ISBN 80-7178-689-6
28. TOMAN, Josef. Sokrates. 1. vyd. Praha: Čs. Spisovatel, 1975, 22-078-75
29. VÁGNEROVÁ, Marie. Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Portál, 1999
30. VANÍČKOVÁ, Eva, HADJ – MOUSSOVÁ, Zuzana, PROVAZNÍKOVÁ, Hana. Násilí v rodině. 1. vyd. Praha: MPSV, 1995, 80 s.
31. VITINOVÁ, Dana. Mému dítěti ubližují. Praha: Rodina a škola, 1995
32. VÍZDAL, František. Techniky poznávání osobnosti. Brno: IMS, 2005
33. VÍZDAL, František. Základy psychologie I. Brno: IMS, 2003, třetí vydání

Další prameny

1. Internet
2. Listina základních lidských práv a svobod
3. Učitelství Zpravodaj
4. Úmluva o právech dítěte – zákon č. 104/1991 Sb.
5. Trestní zákon
6. Trestní řád
7. Přestupkový zákon

Seznam příloh

- Příloha č. 1: Dotazník
Příloha č. 2: Graf verbální a fyzické šikany a svěření se někomu
Příloha č. 3: Graf násilí
Příloha č. 4/2: Dotazník a graf reakce na šikanu
Příloha č. 5: Graf o znalosti dětských práv
Příloha č. 6: Hry pro zvládnutí agresivity a neklidu

1. Jakou školu navštěvuješ?

- a) Základní - speciální
- b) Střední s maturitou – střední odborné učiliště
- c) Vysokou

2. Ve kterém jsi ročníku?

3. Setkal jsi se někdy se šikanou?

- a) ano
- b) ne

4. Byl jsi sám někdy šikanován?

- a) ano
- b) ne

5. Pokud ano:

- a) byl jsem šikanován verbálně /nadávky, výhrůžky/
- b) byl jsem šikanován fyzicky /bití, kopání, omezování činnosti/

6. Šikanoval jsi někdy někoho?

- a) ano
- b) ne

7. Pokud ano:

- a) šikanoval jsi verbálně /nadávky, výhrůžky/
- b) šikanoval jsi fyzicky /bití, kopání, omezování činnosti/

8. Znáš svá práva?

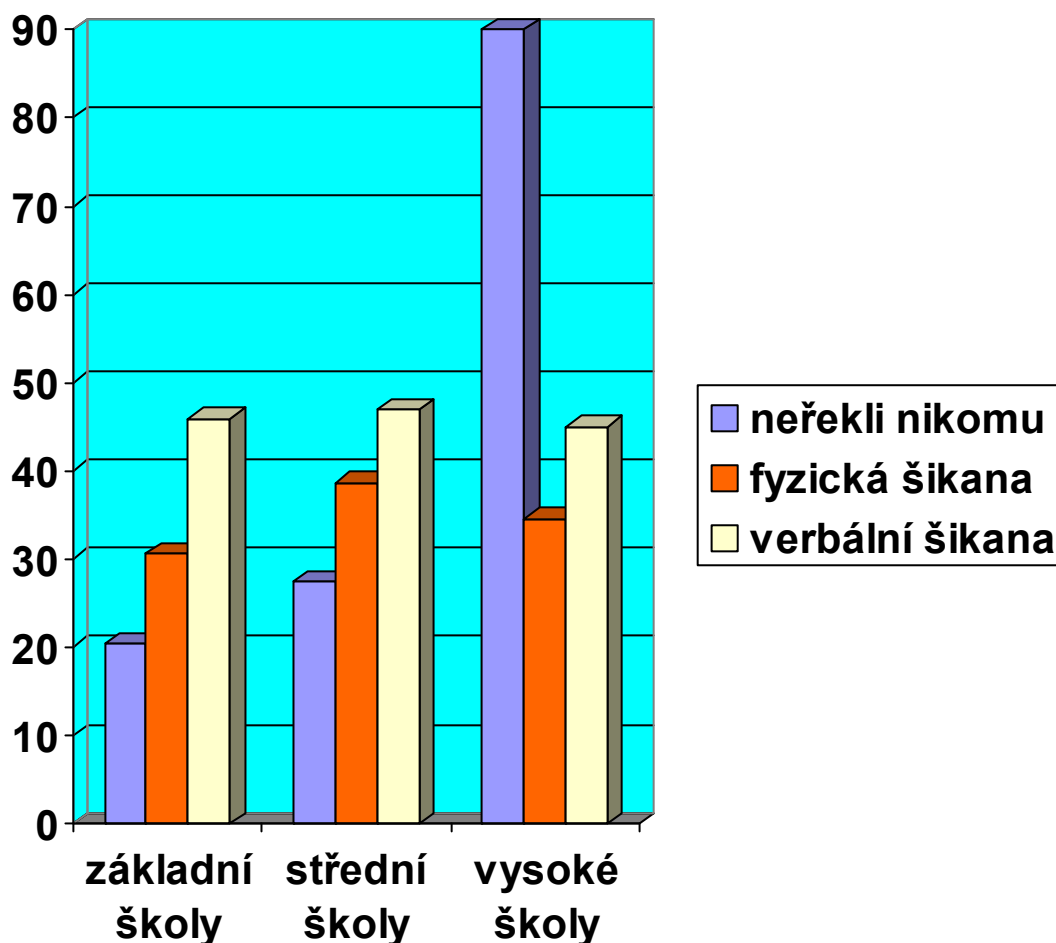
- a) ano
- b) ne

9. Může osoba mladší 15ti let podat trestní oznámení na policii bez doprovodu dospělé osoby?

- a) ano
- b) ne

10. Kdyby tě někdo šikanoval nebo dokonce týral, řekl bys to někomu?

- a) když ano - komu:
- b) když ne - proč:

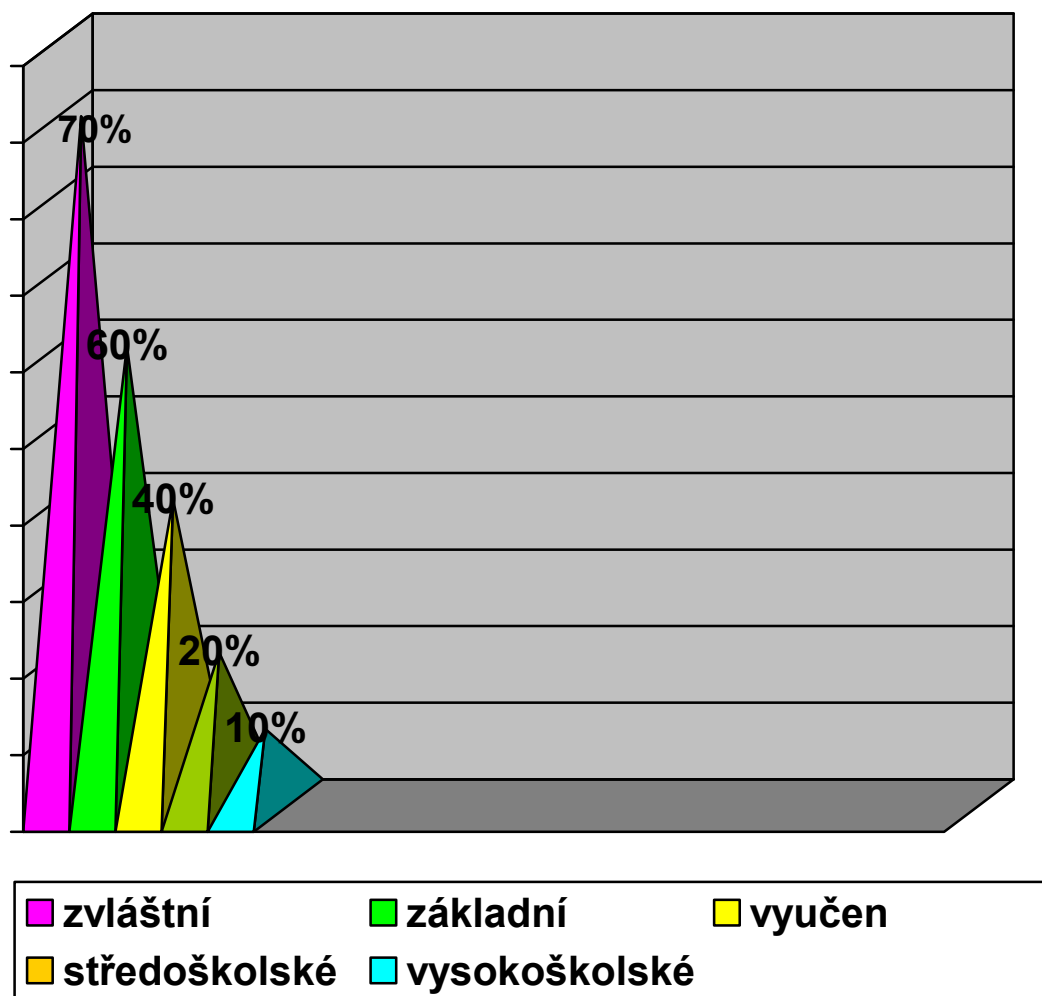
Legenda a vysvětlení ke grafu č. 1

Potvrdila se moje hypotéza, že na středních školách je více šikany, než na školách základních. Do toho jsem započítala i nový způsob šikany, který má název příznačný dnešní době - kyberšikana.

Nepotvrdila se však hypotéza číslo tři. Ani na střední škole se děti nesvěřují, že jsou týrány nebo šikanovány, ale s tím rozdílem, že na základní škole je to ze strachu a na střední škole ze studu.

Téměř nikomu se se svým problémem šikany nebo týrání nesvěřují naši vysokoškoláci.

Příloha č. 3

Legenda a vysvětlení grafu č. 2

Na všech typech škol se děti bály jít domů se špatnou známkou. Kromě školy vysoké, kde mělo obavu asi 10% studentů. Na nižších stupních to bylo více než 50%. 70% žáků základních škol se bálo jít domů s poznámkou.

Základní otázka pro graf byla:

Byl jsi někdy fyzicky potrestán za špatnou známkou nebo poznámkou?

Další dvě otázky: **Bojíš se jít domů se špatnou známkou?**

Bojíš se jít domů s poznámkou?

Na všech typech škol bylo dotázáno 50 respondentů, proto jsou procenta zaokrouhlena na celé desítky.

Legenda a vysvětlení grafu č. 3

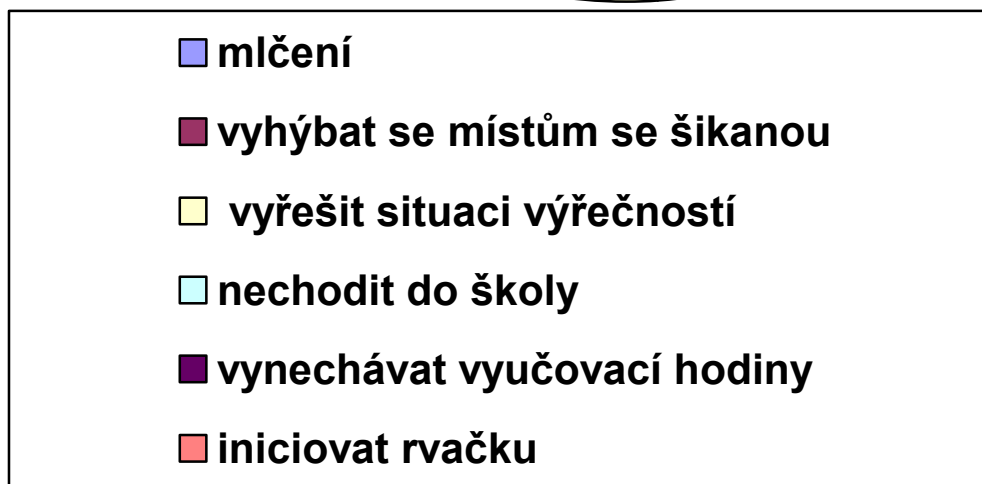
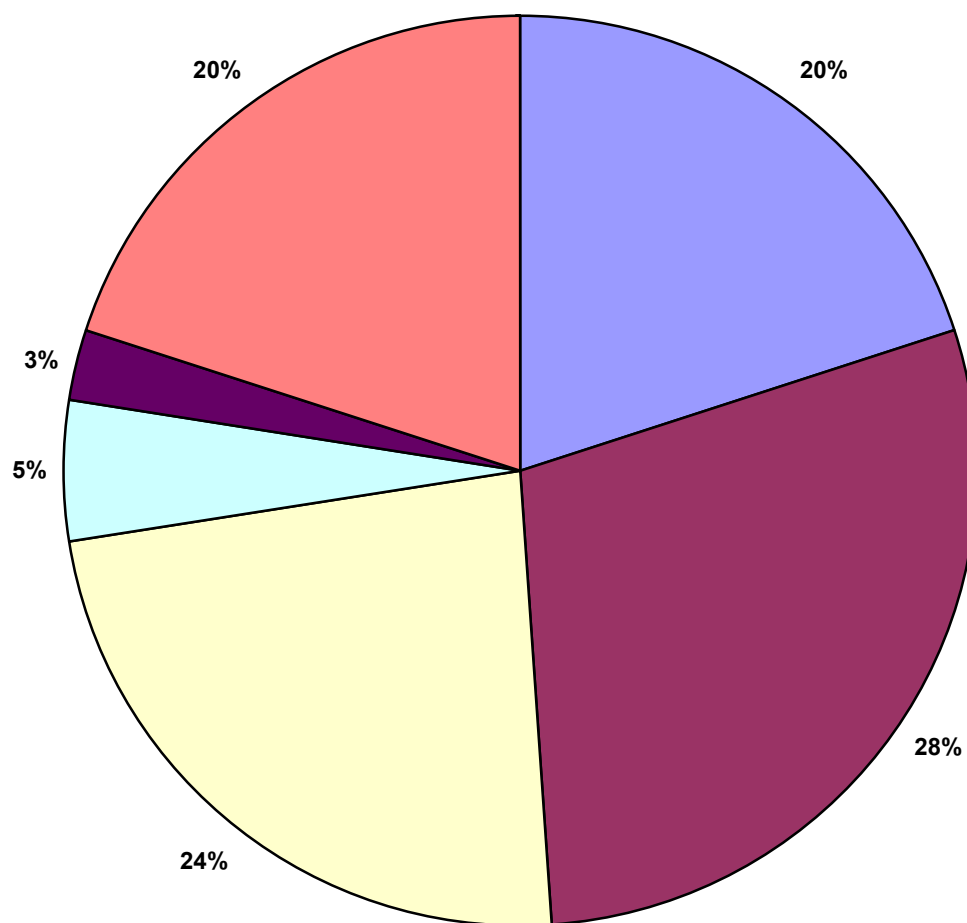
Na základní škole jsem mezi 30 žáčků 2. třídy rozdala papíry a řekla jsem jim, ať napíší, jak by reagovali, kdyby je ve škole někdo šikanoval.

Odpovědi, které jsem četla, byly většinou úsměvné.

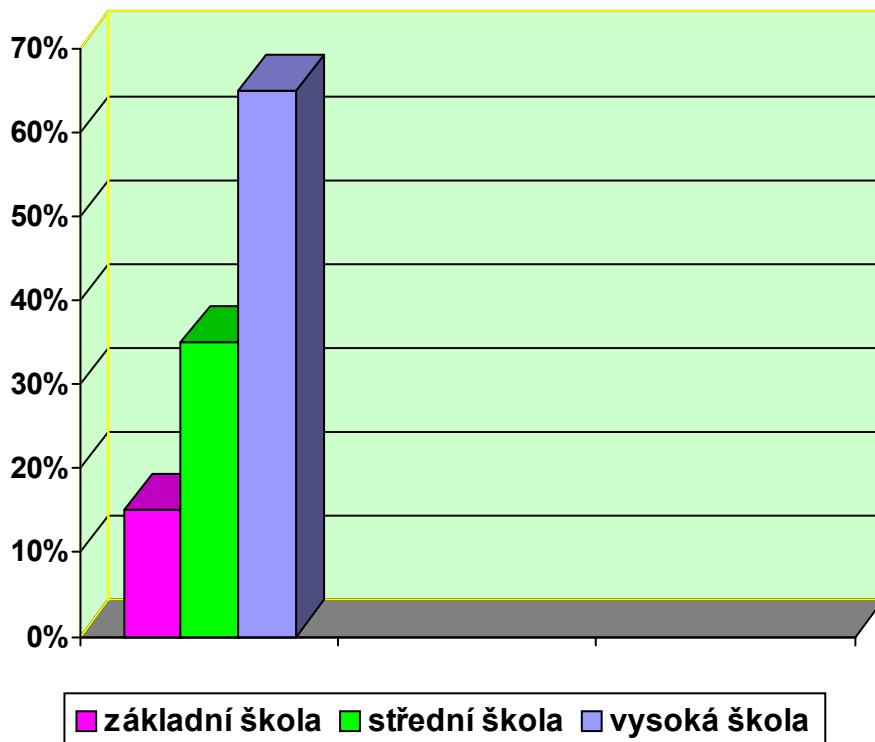
Například: „Nakop bych ho.“
„Řek bych to mámě.“
„Řek bych to bráchovi, ten by ho zbil.“
„Řekla bych to paní učitelce.“
„Poslal bych na něj mého psa.“
„Zavolal bych policii.“
„Už bych nechodil do školy.“

Ale bohužel nebyly nijak srovnatelné. Proto jsem zadala několik možností a ty jsem potom vyhodnotila a graficky znázornila.

List č. 2 přílohy č. 4 - graf č. 3

Otázka zněla: Jak reagovat na šikanu?

Legenda a vysvětlení grafu č. 4

Potvrdila se i druhá hypotéza, že na středních školách znají studenti lépe svá práva, než žáci na základní škole.

Nejlépe znají práva dětí studenti vysokých škol.

Hry pro zvládání agresivity a neklidu podle Mgr. Z. Šimanovského

Radosti těla

Pohoda fyzického těla má jistě velký vliv na pohodu duševní. Vedoucí požádá hráče, aby stručně vyjádřili:

- **Co mi příjemně voní?**
- **Čeho se rád dotýkám dlaněmi, nebo bosými chodidly?**
- **Jaká chuť je mi nejpříjemnější?**
- **Na jaké barvy a tvary, scenérie se rád dívám?**
- **Jaké pohyby mám rád a jak se nejraději protahuji?**
- **Kde se mi nejlépe odpočívá?**

Hráči se zamyslí a své příjemné pocity nějak vyjádří.

Zrcadlo

Hráči si vytvoří dvojice, sednou si proti sobě, zavřou oči, uvolní se. Jeden z dvojice bude originál a druhý zrcadlo. Originál si vybaví své kladné vlastnosti a začne je říkat nahlas. Již se na sebe dívají.

Originál: Umím hrát na klavír.

Zrcadlo: Umiš hrát na klavír.

O: Mám ve škole dobré známky.

Z: Ano, máš ve škole dobré známky.

O: Jsem kamarádský.

Z: Ano, jsi kamarádský.

Pokračují dál v pomalém rozhovoru, dívají si navzájem do očí. Hovoří pomalu. Všechna sdělení musí být kladná. Po chvíli si role vymění. Po skončení hry mluví o pocitech, které při hře měli.

Vhodné používání těchto her vede ke zmírnění agresivity a neklidu. Hry vedou k odpoutání pozornosti dětí od stresujících vlivů, od zdrojů agresivity a neklidu. Zvyšují sebevědomí, zbavují je napětí. Pomáhají nalézat cestu a komunikovat s ostatními dětmi. Naučí se sdílet radosti druhých.

